

 Izhaja četrletno. 

5. zvezek.

Cena 60 vin.

Fr. S. Finžgar

Študent naj bo.

Naš vsakdanji kruh.

Zbirka
slovenskih
povesti.

Urejuje
J. Grafenauer

Katoliška Bukvarna

Ljubljana

Z

FR.



ZBIRKA SLOVENSKIH POVESTI

UREJUJE IVAN GRAFENAUER

V. ZVEZEK.

FR. S. FINŽGAR:

ŠTUDENT NAJ BO. NAŠ VSAKDANJI KRUH.



∴ LJUBLJANA 1915. ∴

ZALOŽILA KATOLIŠKA BUKVARNA.

Tisk J. Krajec nasl. ∴ Novomesto.

VSE PRAVICE PRIDRŽANE.

Uvod.

Povestica „Študent naj bo“, ki stopa v le tem zvezku pred širše občinstvo, nas seznaja z mladostjo enega naših najznamenitejših pripovednikov, **Frančiška Sal. Finžgarja**.

Rodil se je Finžgar 9. februarja 1871. v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem, kjer je imel njegov oče malo posestvo, kajžo — pozneje si je pa postavil novo domačijo na Breznici sami blizu farne cerkve. — Do l. 1879. je hodil Francelj v brezniško enorazrednico, potem dve leti v šolo v Radovljici, kjer je njegov oče plačeval za stanovanje celo leto 12 goldinarjev; bil pa je za pastirja, hlapca in šolarja vse obenem. Leta 1882. je šel v Ljubljano na gimnazijo; prvo leto je temeljito ponesrečil — zakaj in kako, nam bo povedal pisatelj sam — potem pa je šlo gladko, postal je odličnjak, napravil 1891. maturo, pel 1894. kot presbiter novo mašo in šel naslednje leto kot kaplan v duhovno pastirstvo, najprvo v Bohinj, kjer je bival od junija 1895. do junija 1896. Potem je bil kaplan na Jesenicah do decembra 1896., v Kočevju do maja 1898. in v Idriji do maja 1899.; nato ekspozit pri Sv. Joštu do oktobra 1899., kaplan in župni upravitelj v Škofji Loki do decembra 1900., kurat v ljubljanski prisilnici do oktobra 1902. Tedaj je dobil župnijo v Želimljah, kjer je ostal do maja 1908. Od tačas pa je župnik v Sori.

V pisateljstvu se je začel uriti že na gimnaziji; v osmi šoli je bil urednik domačih vaj v Alojzišču, napisal je novelico „Zaroka o polnoči“, ki je izšla 1894. kot 58. zvezek Krajčeve Narodne biblioteke (psevdonim Basnigoj), in povest „Gozdarjev sin“ (Slovenec 1893, Ljudska knjižnica, 6. zvez. 1907); v semenišču je sodeloval pri „Pomladnih glasih“, zadnje leto (1895) kot urednik. Leta 1894. pa je za časa Tomšičeve bolezni pet mesecev urejeval „Vrtec“; sledil mu je Ant. Kržič.

Iz Bohinja se je oglasil 1896. tudi v „Dom in Svetu“, ki se je bil ravnokar iz preprostega lističa povzdignil do veljave uglednega leposlovnega glasila. Njegov urednik Fr. Lampè je bil od leta 1894. zbral okoli sebe lepo število mladih pisateljev; bili so med njimi pesniki Anton Medved, O. Zupančič-Gojko, Mihael Opeka, Anton Hribar,

Mat. Prelesnik-Bogdan Vened, pripovedniki P. Bohinjec-Velimir, Janez Ev. Krek-Sovran, Fr. Jaklič-Podgoričan, Iv. Trošt-Dobravec, izmed starejših dr. Fr. Detela in Pavlina Pajkova, pridružili so se jim leta 1896 še Fr. Sal. Finžgar, E. Gangl, J. Štrukelj, Jož. Debevec-Ošaben.

Finžgar je v Dom in Svetu leta 1896—1898. bogato zastopan z lirskimi in pripovednimi pesmimi, največji spis pa je povest v verzih „Triglav“ (1896). Take povesti so bile tačas v Dom in Svetovem krogu nekako moderne, gojila sta jih A. Hribar (Knez Ljudevit 1896, Županova Minka 1897) in Matija Prelesnik (Jugov pir 1893, Ženitev Ferdulfa vojvode, Knezova knjižnica I., 1894); tudi Stritarjeva „Olga“ je izšla tačas (1893) v „Ljubljanskem Zvonu“.

Kmalu pa se je Finžgar poslovil od lirike in se vrnil na svoje pravo polje, k pripovedništvu. V Kočevju je zasnoval „Deteljico“ (DS. 1899) in jo v Idriji dovršil, napisal je nato „Staro in novo hišo“, povest svojega očeta, za Mohorjevo družbo (Kol. za 1900), pri Sv. Joštu je dokončal novelo „Kvišku“ (DS. 1899). Sledila je povest „Dovolj pokore“ (Mohorjev Kol. za 1901), zajeta iz življenja brezniške fare, nato lirične črtice — najdragocenejše so „Oranže in citrone“ (DS. 1901) in „Moja duša vasuje“ (DS. 1903) — manjše novele (Oče je, DS. 1901, Smo pa le mož, DS. 1902) in narodna igra „Divji lovec“ (DS. in nekoliko predelana kot knjiga 1902).

Prva obsežna kompozicija Finžgarjeva je roman „Iz modernega sveta“ (DS. 1904), slika socijalnih bojov našega časa. Spisal ga v Želimljah, motivi in značaji pa so zajeti iz njegovih doživljajev v tvorniškem kraju. V Želimljah je napisal tudi svoj veliki roman iz prvotne zgodovine Slovanov „Pod svobodnim solncem“. Pobudo za to veliko delo so mu dale na široko zasnovani epski romani Matija Prelesnika iz zgodovine polabskih Slovanov, „Naš stari greh“ (DS. 1903), „V smrtni senci“ (DS. 1904), „Vineta“ (odlomek, DS. 1905); zgodovinsko ozadje mu je pokazala Kosova knjiga „Gradivo za zgodovino Slovencev“ I. (1902) in zgodovina bizantinskega cesarstva. Nastala pa je iz tega nekaka epopeja iz zgodovine osvojitve Balkana po Slovenih, mogočna dika življenja naših prednikov in cesarskega Bizanca. Roman je izšel v DS., 1906—1907, in deloma čisto predelan, v dveh knjigah kot 1. in 2. zv. „Zbranih spisov“ Fr. S. Finžgarja v „Leposlovni knjižnici“ Katoliške Bukvarne (10. in 11. zv.) v Ljubljani 1912. Preveden je že na češki jezik (v „Hlasu“) in v nemščino (ta prevod še ni izšel).

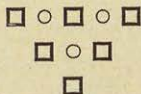
Iz salona in iz pradavnine se je Finžgar po presledku nekaterih let vrnil zopet na domačo kmetiško grudo in je v Sori napisal poleg manjših stvari novelo iz življenja podeželske učiteljice „Sama“ (DS. 1912) in preprosto-enotno povest grešnice-spokornice „Dekle Ančke“ (DS. 1913). Iz kmetiškega življenja je zajeta snov tudi za povest „Silvester“ v Mentorju (1910/11) in za drami „Naša kri (1912) — vrši se na Rodinah za časa francoske oblasti — in „Veriga“ (DS. 1914).

„Prorokovana“ in še ne docela natisnjeni „Boji“ (DS. 1915) pa slikajo vpliv bojnih časov na naše ljudstvo.

Po svojem osebnem in pisateljskem bitju, po svojem jeziku in mišljenju temelji Finžgar globoko v bistvu svoje domače hiše in svoje gorenjske domovine. Njegov oče in njegova mati, ki sta mu bila vzornika iz zgodnje mladosti, sta bila izmed prvih značajev, ki jih je pisatelj vpodobil; pripovedovanje očetovo o življenju svojem in svojih sosedov mu je dalo snovi za prve večje povesti, ki je v njih naslikal svojo brezniško domovino in brezniško ljudstvo. Tu se je navzel klene realnosti, da je iskal umetniških problemov v svoji bližini — najrajši je vpodabljal v svojih povestih ljudi iz okolice, v kateri je živel, in življenje, ki ga je gledal — tu se je napil tudi tistega idealizma, idealizma dela in trpljenja, ki govori iz njegovih spisov; brezniška govorica njegovega očeta je tudi bogati vir njegovega jezika in temelj njegovega umetniškega izražanja.

Glavna moč Finžgarjeva v njegovih povestih pa je njegova mojstrska karakterizacija, živo slikanje oseb in življenja, dočim mu kompozicija posebno pri razrešitvi dejanja časih dela težave; dovršena tudi v tem oziru pa je „Dekla Ančka“.

V živi karakterizaciji je tudi glavni čar, ki diha iz Finžgarjevih tu natisnjenih dijaških spominov „Študent naj bo...“ (prvič v Mentorju 1909/10); to se vidi razen pri glavnih osebah posebno v ostro začrtanih značajih Franceljnovih profesorjev, strogega razrednika Valentina Krmavnarja in ponosnega Frana Šukljeta, pa tudi v silhuetah naravoslovca Alfonza Pavlina in matematikarja Miha Wurnerja. — Glavni povdarek v črtici „Naš vsakdanji kruh“ je v njeni ideji: v trdem delu za vsakdanji kruh človek spozna in čuti, kaj mu je Bog, kaj vera in molitev. —



Študent naj bo . . .

Trideset let je preteklo, odkar se je godila tale zgodba. Ni nova, in mislim, da ni stara. Ni nova, ker se jih godi takih vsako leto kdove koliko po naši domovini. Pa tudi stara ni, ker se bodo godile do konca bridkih dni našega revnega naroda — malo ljubljenega in spoštovanega. In prav zato vam jo pišem po resnici, ker bodo v njej stotine srečavale samega sebe. Duh časa se izpreminja. Nad množico krilijo njegove peroti in jo valovijo sem in pehajo tja. Toda odkritosrčna duša prizna, da je pravzaprav vse, kakor je bilo. Samo obleka se kroji po modi, telesa pod njo so taista. Irhovina je bila nekdanj moderna, danes je za maškaro in za parado. Svet danes brez meje modruje in se širokousti na stežaj, zabavljajoč preteklosti, zaeno pa paberkuje za drobtinami, ki so padale z davnih miz človeških duhov, se jim čudi in jih spravlja kakor dragulje. Kdor se napije modrosti in vede v polnih požirkih, kolne uka žejo — goljufivo kačo — ki ga je izpeljala od doma in vzdihuje, da bil bi pač vedno tam gori ostal . . . Pastir ,tam gori‘ pa gleda v svet in vznemoljen kreše s cokljami po hribih hrepeneč v dolino k mizam, s katerih dehti po mesu in pečenki. In tako dalje. Človeško srce je nemirno in bo nemirno, dokler se ne zedini z Večnim ciljem. A ta nemir je oče dela in dejanj, to hrepenenje je grm, iz katerega reže usoda šibe za vsakoga. Kdor hoče skozi življenje tako, da bo rodil sad, ta bo bičan. Cvet, ki se smeje v sami pomladi — s prvim vetrom pa odpade — ni še nikoli rodil sadu. Kdor se boji vročega solnca in treska, ni živel. Dnevi brez viharja, brez koprnjenja, brez ran in krvi — nanizani drug na drugega, niso življenje — ampak koledar, pratika. Ko mine leto, se vržejo v koš, da se z njimi zakuri. Pa ogrel se ob tem ognju ne bo nihče . . . Kogar pa zgrabi usoda in ga prikrivi — ne enkrat — k tlom, pa se v trenotku, ko bi imelo počiti v

križu, dvigne s silno močjo ter hodi pot naprej — ta živi življenja vredno življenje. In tako življenje živi naš narod — od nekdanj. Pritisnjen in pritiskan često ob tla — se dvigne vselej, in njegov korak je samozavestnejši. Zdi se mi, da našega naroda ni otela sreča — ampak šiba, ki ga je skovala v jeklo.

In tako je premočna večina sinov našega naroda deležna usode narodove. Ko zahrepeni otrok od doma, ko se je v rodni hiši po dolgem modrovanju izreklo: Študent naj bo — v tistem hipu se je redno podpisalo pismo: Izročimo to mehko srce — trpljenju in boju: morda zmaga — morda pade, morda je ta dan začetek sreče rodne hiše — morda pa so udarili z usodno palico po skali, iz katere privro solze . . .

Z doma.

Pred župniščem so stali oče, mati in sin Francelj, na pragu pa župnik Janez.

„Ste se odločili, oče?“

„Poskusimo eno leto. Zakaj majhna je naša kajža. Za dva sina ne bo v njej prostora. Morda tegale spravimo do lažjega kruha.“

Župnik je zajel iz tobačnice velik ščep, ponosljaj, zaobrnivši glavo na desno in levo, pa izpregovoril:

„Poskusite! Povem vam pa: to je stava v loterijo!“

Nato je obmolknil in potegnil veliko plavo ruto iz žepa.

Fant je gledal v častitljivega starčka z velikimi, vprašajočimi očmi. Zakaj njegovih besedi ni razumel. Toda razumel jih je oče in občutila jih je mati.

„Loterija, kaj ne? Se težko zadene. Pa nikar, če mislite, da bi bilo napak za nas in zanj.“

„Oče, kar je sklenjeno, je sklenjeno. Fant naj gre. Poznam ga!“

Tedaj je stopil župnik bližje Franceljnu, z levico ga prijel za brado, desnico mu položil na glavo, da mu je pogledal na dno velikih, hrepenečih oči.

„Prerokujem vam, dasi nisem prerok, ampak poznam jaz takele: Kamor se nagne — tako bo. Če na pravo, malo tako pravdanskih, če na levo, pa bomo vsi objokovali tole uro, ko smo dognali: Študent naj bo!“

„Kakor je božja volja,“ je dostavil oče, in družina se je poslovila od župnika.

Domov grede niso govorili. Sin je razmišljal o župnikovih besedah. Ali te misli so bile kratke in pravzaprav zoprne njegovemu srcu, katero jih ni umelo. V sebi je občutil samo veliko koprnenje, skrivnostno čakanje. Nekaj velikega se bo zgodilo. To je slutil. Mračna zavesa je bila pred njim. V nemiru bi bil najrajši zacepetal z nogami, iztegnil roko in odgrnil to zaveso, da bi videl, kaj je za njo: Veliko mesto — velikanske hiše — novi součenci — učitelji — ki se jim pravi profesorji, torej nekaj novega — in več jih bo, ne en sam, kakor sedaj v ljudski. Vse to mu je povedal sosedov dijak. Ali ta mu je govoril tudi o strogosti teh mož — o sitnosti gospodinj — o latinščini, o genetivih in akuzativih, o aritmetiki in matematiki — besede tako grozne in neznane, da je mislil Francelj, ko je slišal prvič sosedovega dijaka tako govoriti: Preklinja! Spominjal se je posebno živo, ko mu je pripovedoval na paši o strašni knjigi. „Če prideš vanjo — in to se zgodi, da ne veš kdaj, — plačajo stariši deset goldinarjev.“ Z grozoto ga je to navdalo. Zakaj brez nahanja je slišal povdarjati očeta: „Denar je v trdih pesteh! S krvavimi žulji ga služimo! Na beraško palico nas lahko spraviš, če ne boš priden!“

Dasi je že v počitnicah vse to prevdarjal na drobno in na široko, se mu je v tem hipu, ko je spoznal, da je njegova pot odločena, zgostilo pred duhom v zmešnjavo, iz katere je jasno žarel samo en plamen: hrepenenje.

V mestu.

Vsa grenkost slovesa od matere ga je objela v trenutku... Prvikrat v življenju je Francelj občutil, kako skeli rana v srcu. Zapeklo ga je na domačem pragu, in pekočina je gorela čedalje hujše. Vlakova kolesa so gromela enakomerno pod podom, mimo okna so bežale njive in travniki, hiše in cerkve — vse tuje, vse novo. V vlak so vstopali dijaki, za njimi očetje. Očetje so se menili odkod in kako, o stanovanju in šolah, — o letini in uimah, — mali dijački-novinci so pa molčali. V srcih je žedela grenkost slovesa. In čim večje je bilo doma hrepenenje po svetu, tem večja je bila gorest odhoda. Tako kruto je občutilo Francelj-novo srce ta prvi korak v svet, da bi bil v tem hipu zavriskal, ko bi se bil vlak obrnil in bi se reklo: Nazaj — domov! Toda šlo je dalje. Kocka je padla — torej: naprej!

Ko je potresel z močnim sunkom vlak voz za vozom in nato obstal na ljubljanskem kolodvoru, so oprtali očetje težke vreče in izstopili.

„Fant, drži se me! Sicer se izgubiš!“

Pravzaprav se je zdelo Franceljnu za malo, da bi se lovil za očetov žep. Zakaj minili so časi, ko se je držal materinega krila. Toda hrup in krik, gneča, vrvenje, vozovi in morje hiš — vse to ga je navdalo s strahom, da je krepko prijel uhlj očetovega irhastega žepa.

In v tem hipu, ko se je zavedel, da je na cilju, je utonila grenkost slovesa od matere . . .

Pred kolodvorom je stal ograbek postarnih žensk. Le te so obsule očeta in ponujale stanovanja za dijake. „Gospodinje,“ je presodil Francelj in skrbno motril, katera se oprime očeta. Ko je stopila predenj že osivela ženica in ga pozdravila:

„No, oče, ste prišli?“ tedaj je Francelj dobro vedel, da bo poslej ta njegova zapovedovalka. Zakaj koncem počitnic je že oče preskrbel stanovanje. Huda se mu ni zdela, prijazna tudi ne. Posebno ga je motila čudna, napol gosposka obleka. Doma bi se ji bil na glas zasmejal — toda tu se mu ni zdelo varno.

„Kar pojdimo!“ je omenil oče.

Gospodinja Regina je segla po Franceljnovi roki, da bi ga vodila v mesto. Ali to mu je bilo neznansko odveč. Da bi njega ženska vodila za roko — nak! Petdeset krav je pasel na planini sam, če se je stric Brčon napil, sam med gromom in bliskom, po strminah in goščavah — pa ga ni nihče prepeljal za roko. Ne boš — in izmaknil ji je roko ter stopil na drugo plat vstric očeta.

„Nič se me ne boj, Franci,“ ga je tolažila gospodinja.

Francelj se je nagnil pred očetom, da je pogledal Regini v lice.

„Saj se vas nič ne bojim! — Franci pa nisem. Jaz sem Francelj, kaj ne oče?“

„Tiho, fant, in ne jezikaj!“

Sin se ni ozrl vprašujoče na očeta, češ, zakaj me karate. Ostrine očetovega posvarjenja ni občutil, ker je ni bilo v njem. Celo prepričan je bil, da sta eno z očetom v trdnem sklepu, da njegovega imena ne bo nihče pačil ne po mestno in ne po gosposko. Zato se Francelj ni več ozrl po gospodinji in ni nastavljal ušes na pogovor med njo in očetom. Pogled se je razpasel po hišah, kočijah in množici. O čemer je sanjal doma, to je stalo pred

njim: dolge ulice, hiša ob hiši, bogastvo igrač je gledalo skozi okna — in nikjer konca in nikjer kraja. Odpirale so se nove ulice, širše in daljše, večje stavbe, neizmerna okna, čisto zatlačena z dragocenostmi. Francelj je gledal z razprtimi očmi, izpotikal se je često, zaverovan v izložbe, zaostajal za očetom in gospodinjo ter zopet hitel za njima, dobro pazeč na očetov kastorec in obilno vrečo, ki je jezdila oču na plečih. Vse se mu je zdelo kakor pravljica, deveta dežela, katero mu jo je opisoval sivi ded. Tu je bilo vsega dosti, celo preveč. Ali nekaj je pogrešil Francelj takoj: Ljubezni ni srečal in ni videl nikjer. Kadar sta šla doma z očetom po fari ali v bližnji trg, kamor je hodil nad uro daleč dve leti v šolo — povsod sta srečavala obraze in oči, v katerih je bila ljubezen in prijateljstvo. Znanci so pozdravljali očeta, pomoževali sredi ceste, ponudili drug drugemu mehur tobaka ali si vsaj voščili dober dan in srečno pot. V mestu dreve ljudje gorindol; očetov kastorec se ziblje enakomerno dalje in dalje — nihče ga ne ustavi, nikdo ne pozdravi — — —. „Ko oče odidejo,“ je prevdaryl naglo, kakor v omotici, „kaj potem?“

Samo zazeblu ga je v hipu — kot bi mrzle mravlje zagomazele ob kosteh — pa je vse minilo. Zakaj gospodinja se je ustavila pred hišo in rekla: „Doma smo.“

Vsi trije so krenili z ulice v ozko, temno vežo. Od tam po še ožjih stopnicah, tako mračnih, da so z rokami otipavali stene. Ko so po mnogih izpotikljajih prišli pred vrata stanovanja, je gospodinja odklenila in velela očetu in fantu v sobo. Oče je previdno postavil vrečo sredi sobe, Francelj se je pa zaletel v prvi stol in ga prekucnil. Šoba je bila namreč temačna, kakor ječa.

„Kmet je kmet,“ je zagodrnjala gospodinja in pobirala stol.

Očeta je to zbodlo!

„I, no, saj je resnično tako tema, da ni čuda, če se zaleti.“

„Ni tema, ne! Samo da se razgledate. Pa kako je pripravna takale sobica za študenta! Mir, kakor nalašč za uk. Okno tjale v prazni zid! Pa ga dajte v sobo, da bo na ulico! Večno drr — drr — po ulici, fant pa k oknu zijat. Ali ga bom vezala h knjigi? Kakor nalašč, vam povem, in po ceni — zastonj takorekoč.“

Francelj je bil medtem zares že pri oknu ter se obesil čezenj, da bi se ogledal. Malo da si ni zvinil tilnika, tako je moral nagniti glavo, da je ujel par klafter neba, ki se je za četrtnim nadstropjem kakor plahta razpenjalo nad

smetnim dvoriščem. Tam sta pa skakala dva kratkohlačkarja in lovila žogo. Ko sta zagledala Franceljno kmetiško glavo, sta pustila žogo in ga radovedno opazovala: klobuk, hodnične srajce mogočen ovratnik, zapet z vrtavko, suknjič prevelik in po modi, ki je gosposka paglavca nista poznala. Po kratkem molku zakriči starejši: „Kaj pa zijaš doli, kmet?“ Mlajši mu je pokazal osla.

V Franceljnu je zavrelo. Da ni bilo za hrbtom očeta in gospodinje, planil bi bil skozi okno in ju neusmiljeno nabil, ker sta ga tako ponepotrebne napadla in sramotila. Toda zapomnil si je to v svojem kmetiškem ponosu in trdno upal, da pride dan plačila. Zardel od jeze, se je obrnil od okna in ogledoval sobo. Gospodinja je razlagala očetu: „Le pogledjte, štiri postelje so v sobi — in samo štirje bodo spali. Drugod, ne veste, jih spi v taki sobi po osem. Tale posteljica bo vašega. Tukaj spi pa Jaka, ključavničarski pomočnik, z Žirovskega Vrha doma. Tamle Julijo, Lah, zidar, in tu krznar Pepe. Zjutraj zgodaj grečo in zvečer pridejo. Ves božji dan bo študent sam. Če ne bo tu zdelal, ne bo nikjer, tako vam povem. V tej sobi — gospodinja je odprla vrata v sosedno, svitlejšo in gosposko opremljeno sobo — v tej sva pa midva s sinom. Ah, moj Matevžek, ni večji od tegale, pa hodi že v višjo gimnazijo. Lahko mu bo kaj pokazal.“

Oče je na vsa ta govoričenja previdno kimal. Družba pomočnikov krog Franceljna mu ni bila posebno všeč. Toda stanovanje res ni bilo drago — denar je pa denar... Ko sta nato z očetom izpraznila vrečo v zaboj, ki se je pehal pod posteljo in nadomestoval skrinjo, sta jo mahnila po mestu. Najprej sta poiskala gimnazijo, da se je Francelj vpisal in zvedel, kdaj naj se javi k vsprejemnemu izpitu. Potem sta pa hodila od trgovine do trgovine — po sejmišču, v gostilni sta jedla in se na večer vrnila h gospodinj. Francelj je bil truden, kakor še nikoli. Ni se menil za sostanovavce, ne za Matevžka in ne za večerjo. Hitro je zlezal pod odejo — in je zasanjal trudne, zmedene sanje...

K izpitu.

Ko se je Francelj v jutru prebudil, ni mogel dolgo zbrati utrujenih misli. Ali je resnica, je razmišljal, ali je vse le dedova pravljica. Ko bi vsaj brat Janez stopil k postelji, ko bi prišla mati, ali če bi zapel petelin, in zalajal kužek pred durmi! Ničesar! Postelje pomočnikov so bile raz-

grnjene — v sobi nikogar. Francelj je planil iz postelje — in šel naravnost k oknu. Nikogar — še onih dveh, kakor jih je videl včeraj, ni bilo na dvorišču. In solnca ni videl, ne domačih travnikov in v daljavi ni bilo snežnikov. Pusta, umazana stena se je dvigala pred njim. Živo je občutil prvič — grozno tesnobo. Na prvi postaji bridkega pota, ki vodi iz paradiža, je stal Francelj. Zgodilo se je nekoč, da je prenočil v raztrgani koči sam na planini. Ali tedaj ga ni bilo groza. Danes ga je pa obšel strah, da se je tresel, ko je obuval škornje in oblačil suknjič. Plašen je pritisnil kljuko in šel na hodnik. Ni vedel, kam bi. Toda vedel je, da mora iz ječe vun — vun, da bi videl vsaj nebo. Brez pomisleka je zavil po stopnicah in gotovo bi bil ušel, da ni Regina zapazila begunca ter ga poklicala nazaj. Pri zajtrku si je ogledal Matevžka. Nosil je očala, kar se je seveda zdelo Franceljniu smešno. Pri kavi se je obiral in svaljal kroglice iz mehke srdice ter jih metal po kuhinji. Kakor presit, lišpav teliček, ga je obsodil Francelj. Toda črhnul ni nobene. Matevžek ga je imel namreč spremiti v gimnazijo k izpitu.

Pismene naloge ga niso oplašile — razen nemščine. Ko je zapisal narekovane stavke, da jih prevede v nemščino, je odložil pero, se naslonil s hrbtom ob klop in čakal.

„Ne boš?“ ga vpraša profesor.

„Ne znam,“ je odgovoril Francelj.

„Pa hodi!“

In uprav takrat je dotipal Francelj v žepu materino desetico. Naglo je vstal, pograbil klobuk in odšel pred gimnazijo. Najbolje si je zapomnil, da stoje pred njo prodajalci sladčic, ki so nosili majhne „štantke“ pred seboj. Takega moža je poiskal in zapravil celo desetico. Prepričan je bil dodobra — in tega prepričanja je bil vesel — da izpita ni prestal in se povrne z očetom domov. Kakor je hrepenel po mestu — tako se ga je nasitil docela. Mirno je čakal Matevžka in očeta, ki sta obljubila, da se vrneti ob gotovi uri. Zobal je sladčice, vesel, da je pogнал desetico. Če bi jo prinesel domov, bi mu jo mati gotovo zopet vzela.

Ko je zagledal sredi kričečih dijakov, ki so barantali za knjige, očetov klobuk, je hitel k njemu.

„Oče, nič ne bo! Kar zapodil me je!“

Očetu se je lice zresnilo.

„Nisi zdelal? Se mi je zdelo. Čemu trošek in pota?“

Tedaj je pristopil Matevžek in razjasnil, da fant še nič ne ve. Treba še počakati ustnega izpita.

Ko je Francelj zagledal očetovo nagrbnčeno čelo in zaslišal staro pesem „o trošku“ se je potuhnil in ni pokazal več veselja. Prepričan je bil, da pade — in naj pade potem tudi nanj očetova jeza zaradi nepotrebne troška, vedel je, da bo otet mesta in tiste črne ječe, kamor so ga nastanili.

Ali to pot se je Francelj urezal. Pri ustnem izpitu se je celo odlikoval. Verouk — igrača, slovenščina — takisto. Pri nemščini omeni profesor, da pismeno ni naredil ničesar. „Znaš sploh kaj nemščine?“

„Znam pisati, znam brati in vem iz glave vse besede, ki se pišejo z oe.“

„No,“ se je namuznil profesor.

Francelj pa je pričel, kakor bi otvoril zapah na rakah pri mlinu: Behörde, blöde, Börse, böse ... Razumel ni seveda niti ene besede. Naučil se jih je na paši pri juncih in teletih vsled izrecne želje učiteljeve, da je zaslužil iz nemščine p. d. (prav dobro).

Profesorju je navsezadnje ta glasna, nemška ploha toliko imponirala, da je razsodil: Če se boš potrudil, bo že šlo, in Francelj se je preselil v drugo sobo, kjer je šlo za računstvo.

Dokaj pogumen vsled tega uspeha odpre vrata in priropota v sobo ter takoj sede v zadnjo klop. Za katedrom je stal majhen mož, preko pleše počesane lase — strogi profesor Mihael. Ko je zagledal Franceljna, ki je pozabil na klobuk in ga snel šele v klopi, se je razjezil:

„Dečko, neotesani kmet, vstani! Kdo ti je velel sesti?“

Franceljna je oblila zona. Puhnil je iz klopi in obstal blizu vrat. Vse se je ozrlo vanj. Po kratkem molku, ko so ogledali zvečine gosposki dijački Franceljnov grozovite škornje, predolge hlače, prevelik suknjič — je udarilo vse v smeh.

„Tihooo!“ je zagromel zopet profesor.

Kakor bi odsekal: molk.

„Sedi, dečko, in poslušaj!“

Francelj je sedel in vprl oči na desko. Bledikast deček je stal tamkaj. Profesor Mihael je narekaval: 35 metrov blaga stane 65 goldinarjev; koliko stane 7 metrov istega blaga?

Deček pri deski je napisal številke, mencial in mrmral — dokler ni potekla profesorju potrpežljivost — in „hajdi“,

ga je pogнал v klop. Za njim je prišel drugi — tretji . . . in zadnji. Pa vsak je šel z gromkim „hajdi“ osramočen v klop.

„Dečko — sedaj pa tí! Bomo videli!“

Francelj se napoti z odločnimi koraki k deski, pogradi gobo in izbriše vse, kar so napisali drugi.

„Zakaj brišeš?“

„Zato, ker je napak!“

„Bravo, dečko! Naredi bolje!“

Francelj glasno računajoč piše in število deli in množi, da se je tresla deska — in reši nalogo pravilno.

„Ali ste ga videli?“ se obrne profesor Mihael do učencev! „Sedaj se jim pa ti smejaj, praznoglavcem!“

Nato je stopil k njemu in ga potrepal po rami:

„Le pogum, dečko! Midva bova dobra prijatelja!“

Drugi dan je Francelj zvedel, da je sprejet v gimnazijo. Ko je še tistega dne segel očetu za slovo v roko, se mu je pa zdelo, da ga je ovilo tisoč vezi in ga povezalo krog in krog in da je jezen kerub, kot ga je videl v zgodbah, dvignil meč pred rajem, iz katerega se je napotil, ter mu velel: trnje in osat ti bo rodila zemlja . . .

Nedelja.

Prvi teden, odkar je Francelj bival v Ljubljani, je potekel v šumu in hrupu — v nekaki omotici. Šola, profesorji, součenci, mesto in ulice ter večni dirindaj po njih, celo hrana pri Regini — vse je bilo tako novo, železno in neokusno, da mladi študent od samega dušnega trpljenja ni vedel, ga li tare lakota, ali je opojen samih dobrot. Edino to je jasno občutil, da mu nadevajo obroč za obročem, spono za spono. Prava šiba božja se mu je zdela, da je moral kljub zelo gorkim septemberskim dnevom — obuvati dan na dan škornje. Ko jih je zjutraj z bridkostjo natikal in sunkoma povlekaval za štrame, je vselej med tem delom počival nekaj hipov — zakaj škornje so bile v grlu dobro tesne — in ob teh oddihljajih se je oziral skozi mračno okno in iskal jutra. Toda njegova soba ni poznala veselega dne. Ob taki priliki je prevdarjal:

Sama ječa. Celo nogi — vsaka zase — morata tičati v ječi. Kakor bi ga kdo na vrvi gonil, tako hodi v šolo. Če se zagleda za hip v izložno okno, ga sunejo gotovo trije komolci. Ko se ozre za prvim, ga odpahne drugi — in reka bežečih ljudi in tekajočih otrok — šolarjev ga plove dalje — kakor potok odlomljeno vejo, ki

se poprime tuintam, pa jo vselej valovi odtrgajo in poženejo naprej. Kako drugače je hodil doma v šolo — najprej v vaško — potem pa v oddaljeni trg. Sklicavali so se in sčakávali drug drugega. Potoma so postajali, barantali za pipce, obirali češnje, oklatili marsikak oreh — in zato jih ni nihče preganjal. Organizirali so se v zbrane čete, — ki so med seboj izvojevale mnogo bojev, iz katerih so se vračali tepeni — ali zmagavci vseeno — redno pa z razkuštranimi lasmi in rdečimi uhlji. Vprizarjali so prave gonje za vranjimi in sračjimi gnezdi. Pokončali so mnogo tega škodljivega zaroda, dočim so gojili neizmerno spoštovanje do gnezdic ptičev — pevcev. Ko je nekoč zloben šolar razdejal seničino gnezdo, so ga kruto obsodili. Kakor so videli v šoli učitelja Šimna, tako so storili sami. Trije najmočnejši so ga vjeli in za vsako ubito jajčece jih je dobil po pet z leskovko. Nato so ga slovesno izključili iz družbe, da je pohajal sam, kakor odtrgan kosem megle.

Takih in še drugih spominov dolga vrsta se je dvigala Franceljnu, kadar se je odpravljal v šolo. Že v teh par dneh je bil do dna duše prepričan, da dolgo tega ne bo prenašal. Edino modro se mu je zdelo, da bi povezal culo, vrgel škornje čez ramo in jo mahnil peš domov. Tako je storil njegov bratranec Janez, katerega je oče peljal v Celovec, da bi se naučil nemščine. Preje je bil fant doma čez Ljubelj, nego oče, ki je šel zaradi opravka na Beljak in čez Koren. In nikdar več ga niso tiščali z doma. Tako bi bil naredil Francelj, da mu ni tega zabranil ponos. Vedel je, da oče ne govori mnogo, pa tem huje zaboli, kadar udari njegova roka. Ali bolečina mine in se pozabi. Toda sramota, ki se dvigne nanj, ta je bila zavora. Ko bi prišel med tovariše, ki so gojili dobro dosti zavisti, ker je bil odločen za študenta — ne, tega ne more, tega ne preboli! Zato je to izkušnjava o pobegu kratkoinmalo odbil ter z jezo sunil nogo skozi preozko grlo v škorenj in udaril po podu: Ostanem, naj se zgodi karkoli.

Tedaj se je oglasil jezen klic izpod odeje:

„Miruj, sicer ...!“

Krznar Pepe je sklonil glavo in se obrnil jezen na postelji — proti zidu.

Francelj se je prestrašil in odšel po prstih iz sobe v kuhinjo.

Nedelja je bila. Vsi trije njegovi sostanovavci so še spali ali vsaj poležavali v udobni lenobi. Ko je Francelj okrtal škornje, se umil in sedel k zajtrku, je prišel v ku-

hinjo Jaka z Žirovskega Vrha. Bil je lepo praznje oblečen, široki, skoro oglati obraz je žarel zares nedeljski.

„Fant, še mašo zamudiš! Obrni se!“

Tako je nagovoril Franceljna in stoje zdrobil žemljo v kavo — ter hitro pojedel. Tako je bila njegova navada. Sicer je hodil s težkim korakom in se ob vsaki stopinji pognal z gornjim životom. Živci so mu bili od jekla — menda. Ko bi stotina ljudi kriknila za njim strahu, bi se Jaka šele po kriku oprezno okrenil in leno pobaral: „Kogâ?“ Dosti bistrumne zlobe je moralo tičati v besedi, ki bi Jaka toliko zbodla in razdražila, da je zagodrnjal skozi široke, močne zobe: „Da bi te mrha!“ Toda jedel je, kakor bi na fari zvonilo. Jaka ga je torej pozval, ker se je tudi sam namenil k maši. Franceljnu je bilo to zelo všeč. Zakaj ni še vedel, kje je nunska cerkev, Matevžek je pa hodil že v Križanke — višjegimnazijec. Pa tudi zato je bil vesel, ker je bil Jaka edini na stanovanju, ki se je ubogemu študentu omilil in priljubil. Dvoje grč, odsekanih ena pod Blegašem, druga pod Triglavom, pa obe z istega raskavega debla Gorenjcev.

Ko sta stopila na ulico, ni bilo kdovekaj ljudi tamkaj in še ti nič praznični. Sicer tako vabeče trgovine so bile zaprte s pustimi, sivimi vrati, kakor skednji.

„Jaka, nedelja“, je vzdihnil bolestno Francelj.

„Nedelja“, je zamrmral redkobesedni Jaka in koračil s težko nogo molče dalje.

Francelj ga je ošinil izpod sivozelenkastega klobučka — za pol goldinarja je bil kupljen na sejmu — z zelo razumnim pogledom.

„Tudi njega jezi ta mestna nedelja“, se je razveselil za trenotek. Nato je molčal. Predenj je pa priplula resnična, domača nedelja . . .

Veliki zvon je zabučal z lin pri fari. Od gore do gore je zadonelo kakor božji glas. Na polju se je pripognilo v tihošumečih valovih žito, vse oškropljeno od nebeške rose. Na vsako okno je potrkal glas zvona in zaklical: Otroci — nedelja! Nedelja tebi — oče — nedelja hlapcu — nedelja hlevu. In razgrnilo se je nad faro do konca in čez konec naprej do prve in devete sosede: Sveta nedelja. Pa je zavladal božji mir. Zapuhtelo je nad hribi kakor kadilo proti nebu. Vesela slovesnost je umila žuljave roke, otrla potni obraz. Zašumela so nagubana krila, zacvrkale visoke škornje in korak ni bil preširen in ne gnan od skrbi. Slovesen je bil in umerjen; tako se spodobi

svetišču — in v svetišče je pretvoril zvon polje in travnik, log in goro. In na vasi! Kdo bi si upal nespodobno teči skozi vas, ali da bi zaškripalo kolo težkega voza, da bi pokal bič in krel voznik — danes na sveto nedeljo. Beli rokavci dvigajo škafe ob studencu, pri koritu se oceja zlagama živina. Danes se ne mudi! Da bi komat oklenil Luci težko grivo, da bi jarem stisnil roge voletu — danes? Danes postavajo fantje s konji, ki so jih prignali napajat. Brzda ne zvenči, zakaj na baržunastih telovnikih cingljajo tolarji ob težkih, srebrnih verigah. In kadar ti done, tedaj je na vasi, kakor se je zapisalo na Sinaju: ne delaj ne ti, ne tvoj sin, ne tvoja hči, ne tvoj hlapec in ne tvoja živina . . .

In zvon je zabučal vnovič. Iz postavnega doma, iz lesene bajte od vsepovsod so se pojavljale prazniške postave: dekleta z nabranimi belimi rokavi, kakor iz cukra, za svilenim nadržjem nagel in rožmarin, v roki zobčasto ruto . . . Fantje suknjič čez ramo, tolarji ob verižicah — cink — cink — in pod vrhom z rdečim opisane škornje — cvrk — cvrk — kajpa viržinko in krivce — to je praznik. Celo stare mamice petdesetletna šajovka, ki se je modrikasto izpreminjala v solncu — celo ta sama živa, sveta nedelja. In skozi vas so rastle gručice — in zunaj vasi so se potopile v morje žita in plule med njim od vseh štirih vetrov, kakor bi živih rož nasadil po zelenih pšeničnih valovih . . .

Jaka in Francelj sta dospela molčeč pred nunsko cerkev. Tam sta utonila sredi begajočega vrvenja šolarčkov. Jaka je obstal za vratmi, Francelj je pa iskal prostora med součenci.

Med mašo je Franceljna iznenadila pridiga. Ko je visok, belolas gospod — pri izpitu je Franceljna pohvalil, da dobro zna katekizem — prebral evangelij, je udobno sedel in razmotal pole papirja. „Za ves svet in še za pol Amerike“ — tako se je včasih začudil Franceljnov oče — in sin se je sedaj takisto. Da bi na prižnici kdo sedel — na — moška je ta. In nato je božji mož začel brati — pridigo. Pomnil je dobro, da je bilo od veroučitelja naročeno: Zapomnite pridigo! In sedaj — ni pridige — je le branje. Doma je bilo prav narobe. Parkrat v letu je bilo tudi samo branje. Toda takrat Franceljna ni nihče pestil za pridigo — ne doma — ne v šoli, ker branje — še nikdar ni bila pridiga. In še enkrat mu je zaplula pred oči domača nedelja, da je bil uverjen do zadnjega vlakna svoje modrosti: V Ljubljani pravzaprav še v cerkvi ni nedelje — — —

Po maši ga je Jaka čakal pred cerkvijo. Napotila sta se nekoliko po ovinkih domov. Jaka mu je tu in tam razodel ime nekaterih stavb. Francelj je vselej pogledal kvišku in potrdil s stereotipnim: aha.

Blizu doma je izpregovoril Jaka:

„Francelj, ti je dolg čas, jeli?“

„Ne vem, kaj mi je!“

„Potrpi! Meni se je še drugače godilo, ko so me dali semkaj učiti. Večkrat tepen kakor sit. Pomočniki so se kar spopadali za moja ušesa. Pa je minulo. Ko mine tebi, boš pa gospod!“

„Gospod,“ je ponovil študent zategnjeno.

„Nikoli! Ali padem ali pa uidem, ne vem. Ampak prvo in zadnje leto sem v Ljubljani, to pa dobro vem.“

„Ne čenčaj!“

Jaka ga je nekako očetovski srdito pogledal.

Zavila sta v vežo.

Razrednica.

Kar je Franceljna zelo jezilo in mu tudi grenilo življenje je bilo to, da se v razredu kar ni mogel sprijazniti z vsemi součenci. Edino zadnji dve klopi, kjer so sedeli sami, 'kmetje' in par navihanih repetentov je bila njegova družba. Večina součencev je bila gosposka ali pa že prej bivajoča v mestu in zato že toliko kulturna, da se je ločila od onih redkih, ki so prišli izpod slamnate strehe naravnost na mestni tlak. Zato se prve dni kar ganil ni iz klopi. Tiho je razmišljal in opazoval.

Pred gimnazijo se ni mogel zadosti načuditi, ko je gledal imenitne součenčke v spremstvu gospe-mam. DrugEGA je pospremil oče do šole. Nekaterim je nesla dekla torbo do vrat.

„Od zlomka,“ je klel v jezi, „če to cartanje ni pre-neumno — — —!“ In vselej se je z nekim ponosom domislil svoje poti v poldrugo uro oddaljeni trg. V temi se je napotil z doma — v temi se je vračal — po trikrat na teden. In z njim? Vreča na hrbtu, v kateri je cijazil moko, krompir in hlebec kruha — da je imel hrano onih par dni, ko je bival v trgu. Stara Malevska mu je kuhala in ga prenočevala za dvanajst goldinarjev leto in dan. Tu pa sto korakov do šole in toliko, da ne zaprežejo kočije.

Tudi v šoli je opazil, da vsi profesorji niso posebno pravični z ljubeznivostjo. Zadnji dve klopi sta uživali krvavo malo ljubezni — in kar je je bilo, še tista je bila deljena mačehovski. Zato pa iz teh klopi ni bilo mnogo jasnih pogledov na kateder. Med „kmeti“ je vladala potuhnjena ponižnost in skromnost, dasi je v prsih vrelo, in se v žepu stiskala pest. Nasprotno so pa bili „gosposki“ zelo prešerni in objestni. Pred uro so jim bili „kmetje“ redno v zabavo. Vsak kos obleke so posebe ograjali in osmešili. Koliko je trpel Franceljnov klobuk — piskrovezar so mu rekli. Silno je trpel ogromen ovratnik hodnične srajce, in nič manj težke škornje, katerih nepočrnjene golenice in dolge štrame so bile vsak dan nova zabava kratkohlačkarjev. Francelj ni trpel udano, a trpel je. Zakaj bal se je pretepa, dobro vedoč, če se spozabi, bo nekaj nosov krvavih.

Toda sredi drugega tedna je prišla izkušnja tako nenadoma, da je ni zmagal.

Profesor Mihael je imel za dijake sila hvalevredno navado, da je zamujal šolo. Pred njegovimi urami je bil redno velik vrvež in svitek. Ker ga prav tistega dne ni bilo izredno dolgo v razred, so se spravili gosposki z vso ihto nad Franceljna. Oblegli so ga v klopi, napadli srajco, golenice, izmaknili izpod klopi klobuk in ga zalučali po razredu. V tistem hipu je mera prekipela. Francelj se je dvignil v klopi, pograbil troje najbolj objestnih nagajivcev, stisnil jih na kup v klopi, nato pa dvignil strahovito nakovane škornje in začel dajati paglavcem lekcijo, da se je pri tej priči razlegel jok po sobi.

Takrat se pa nenadoma odpro vrata. Visoka postava Franceljnu nepoznanega profesorja se pojavi med durmi. Profesor je vjel hip, ko so še delovale škornje. Jezen je zavpil:

„Se zabavate kakor gorjanski volí! Kako se pišete?“

Po razredu je zadonelo njegovo ime, profesor pa h katedru — in ga je zapisal v črno knjigo. Francelj ni izpregovoril besedice. Po uri se je obrnil do repetenta:

„Ti, kaj bo sedaj, ko me je zapisal?“

„Nič. Iz npravnosti dobiš slab red, oče pa plačajo zavoljo tega deset goldinarjev.“

Takrat je objelo Franceljno srce čustvo groze in kesanja, kakor ga še ni občutil. Da je bil fant pesnik, bi bil danes naš narod gotovo posestnik še bolj žalostne pesmi, kakor je Gregorčičeva, ki se kesa:

„Da bil bi pač vedno tam gori ostal
in čedo očetovo pasel — — —“

Socijalist.

„Francelj, sadja so mi poslali od doma!“

„Aha, Jaka, dobro tebi!“

„Greš z mano na kolodvor?“

„Grem.“

„Ampak s cizo pojdeva. Pri kleparju sem jo naprosil.“

„Študent ne sme s cizo po ulici!“ se je vmešal v pogovor Pepe, ki se je pretezal na postelji.

„Ne sme? Zakaj bi ne smel? Ko sem bil v trgu, sem gonil krave na pašo. Tistega marogastega voleta sem pa celo jezdil. Mimo učitelja sem jezdil, da veš. Pa se mi je posmejal in rekel: ‚Postaviš se, Francelj!‘ In sem bil prvi v razredu. Pa bi tu ne smel s cizo na ulico?“

„Le pojdi, da te zapiše profesor zopet v razrednico!“

Francelj se je prestrašil in pogledal z vprašajočimi očmi Jaka. Ta je pa molčal in razmišljal. Počasi se je sukalo kolo njegovih misli in ni je hitro uganil, da bi zavrnil Pepeta.

Pošinil pa jo je Francelj.

„Jaka?“

„No?“

„Bos pojdem in zavihane hlače. — Študent ne hodi bos! Kdo bi se ozrl za mano?“

Jaka je pokazal zadovoljen široke zobe. Pa je pristavil:

„Po licih te potegnem s sajasto roko — in boš kleparski vajenček. Za plačilo dobiš tri klobuke sadja — v nedeljo pa pojdeva na mošt . . .“

Drugi dan pod večer sta pritovorila Jaka in Francelj velikansko vrečo sadja.

Ko je gospodinja zagledala Franceljna — skrivši jo je potegnil z doma — se je strašno razsrdila.

„Nesnaga ti, kmetiška taka! Kakor parkelj si črn. In bos! Kamor stopiš, sled za tabo. Zapodili te bodo, iz šole te poženo, oče pa nadme. Oj, ne bodo me! Pišem jim — Matevžek — očetu pišeš, še nocoj . . .“

Francelj pa ni poslušal. Zmuznil se je naglo v sobo, kjer mu je Jaka pomagal, da se je umil in očedil do kolen blatne noge. Nato so razparali rejeno vrečo in spričo Jakove radodarnosti so praznovali lep večer z Regino in Matevžkom vred, ki ni pisal očetu.

Francelj je z veliko radovednostjo čakal nedelje. Njegovo pričakovanje ni bilo brez strahu.

Zakaj, če bi Jaka pozabil obljube . . .

Ali Jaka je bil mož beseda.

Popoldne sta jo mahnila z dovoljenjem Regine na izprehod. Ko se je pa začelo mračiti, sta šla k Štefanu na mošt. Parkrat sta šla gorindol pred izkuhom in skrbno ogledala, če ni za Franceljna nevarnosti. Ne bi bilo ugodno, ko bi se pojavil sredi ceste strog profesorjev obraz.

Nato sta hitro izginila v vežo — Jaka naprej.

Vstopila sta v temačno sobo, zakajeno in vso zadahnjeno z vinskim vzduhom. Večja miza je bila zasedena glasnih gostov, ki so bili že dobro vinski. Vsi so se ozrli na prišleca. Ali naglo so se zopet okrenili. Na oglu tisti je pahnil kozarec k sosedu in potisnil še napolprazno steklenico za njim. Francelj se ga je skoro bal. Zakaj prebito sršenasto ga je pogledal. Natanko je slišal, ko se je obregnil ob mladega pivca — Franceljna.

„Odzlodja, zanaprej bomo mi doma, če bodo takile pili.“

Ali njegovi tovariši so prav udarili v bučno pivsko pesem in se niso menili.

Jaka je točil.

„Pij, fant! Si že pil mošt?“

„Nisem ga. Sladek je.“

Francelj si je otrl ustnice z rokavom.

„Ne smeš z rokavom,“ ga je poučil Jaka.

Francelj je segel po ruto in se po nepotrebem še enkrat obrisal.

Nato sta oba obmolknila in pila. Mošt je sladko rezal po grlu, požirki so bili čedalje globlji.

„Še eno mero,“ je izpregovoril Jaka in pomolil steklenico oštirju . . .

Ko sta stopila iz veže, nista postala in gledala gorindol.

Mošt je rodil pogum in srčnost. Na ulici so gorele svetilke. Francelj si je pomencal oči. Začutil je, da so rosne in luči so bile obröbljene z velikimi meglenimi kolobarji.

Po sredi ceste sta jo urezala proti domu.

„Ardičina,“ je zaklel Jaka tako na glas, da se je Francelj izpotaknil, ko se je ozrl vanj.

„Ardičina, prilega se! Kaj, Francelj?“

„Meni je vroče, da bi slekel suknjič.“

„Fant, ne nori! Če črhneš gospodinji o moštu, sva sprta na večne čase.“

„Ne črhnem! Ampak tako mi je, da bi zavriskal.“

„Ne nori, sem rekel. Zapro te, če se oglasiš.“

Francelj je pomolčal. Pa se mu ni dalo.

„Jaka, povej mi, zakaj ne hodi Pepe k maši?“

„Vprašaj ga!“

„Saj ga bom, še nocoj! Misliš, da se ga bojim? Nič, še malo ne!“

„Arđičina, zlasal te bo!“

„Če me, kaj za to.“

„Francelj, ali se bojiš očeta, ker si zapisan v razrednici?“

„Pravzaprav se ga bojim, pa se ga tudi ne. Če mu razodenem, kako in kaj, poreče meni: „Škoda denarja.“ Drugim pa: „Sicer se jim je spodobilo, da jih je naš. Še premalo jih je.“

„In po pravici bi sodil. Samo pravice ni na svetu, to si zapomni nocoj, ko si pil prvi pot vinski mošt.“

„Pravice ni,“ je ponovil Francelj obupno.

„Ni je; kdor je lačen, se mu ne bo dalo, ampak bo še bolj stradal. Kdor je sit, ga bodo pasli, da bo presit. Pravice ni!“

„In če bi jaz srečal tistega zdajle, ko ni kdovekaj ljudi na ulici, tistega, pravim, ki mi je zalučal klobuk po šoli, kaj misliš, Jaka, kaj bi napravil?“

„Pravico bi si napravil s pestjo, poznam te; ali napravil bi sebi in očetu križ in sramoto.“

„Križ in sramoto? Čemu? Klobuk bi mu snel in ga vrgel v Ljubljano.“

„Jutri bi pa Tebe vrgli iz šole. Ne nori! Pravice ni!“

Jaka je izgovarjal besede čedalje glasneje in trje. Kakor bi se prepiral. Zamislil se je vase tako tehtno, da ni odgovoril več Francelju. Zato je tudi ta umolknil in razmišljal.

„Pravice ni,“ je mrmral polglasno za Jakom.

Živo se mu je pojavil dogodek iz šole. Trdno je zaupal, da se opraviči in opere pred razrednikom Valentinom.

Toda mož je srdito zapihal s katedra in mu velel molk.

„Res je ni, pravice, saj v šoli ne. Jaka se ne moti.“

V dijakovo srce je vteknil prvič želo škorpion ter ga je pičil. Iz prihodnosti mu ni svetila luč. Mrko so lezli oblaki nad njegovo glavo. Sence so plule pod njimi in žugale z biči. Še zastavil ni noge kvišku, pa se mu že posili obrača navzdol.

„Kam, fant,“ je zarezal nenadoma Jaka.

Francelj je dvignil povešeno glavo in se ozrl. Deset korakov je šel že mimo vežnih vrat, kjer je stal tovariš.

Tako se je zamislil.

„Ampak povem ti, ne nori!“ ga je opozarjal Jaka zopet z ljubeznivim glasom. „O gostilni ne besedice!“

Tipala sta in se izpotikavala na ozkih stopnicah. Jaka je še desetkrat zaklel: Ardičina. Toda vselej je beseda zazvenela komaj na pol, kakor bi jo bil odgriznil z močnimi zobmi. Ni se maral spopasti z gospodinjo.

Dasi sta trdno obljubljala drug drugemu, da doma utajita mošt, ga utajiti nista mogla. Sreča, da se Regina ni vrnila z obiska od tete, kamor se je napravila z Matevžkom.

Vesela te odsotnosti sta glasno prihrumela v sobo. Tamkaj je ležal ob brleči lučki na postelji Pepe.

„Kaj boš večnost zaležal, klada,“ ga je naskočil Jaka.

„Zakaj ne greš k maši, ko je nedelja,“ se je oglasil pogumno Francelj.

„Smrkavec!“ je planil Pepe s postelje in nad Franceljna. Jaka je pa stopil vmes.

„Pusti fanta!“ Jaka je zavzdignil težko pest.

„Kaj pa jezika nadme?“

„Beseda ni konj. Cesarja se vpraša, pa bi se tebe ne. Sitnost!“

Pepe je oštrknil s hudim pogledom Franceljna, ki je izza Jakovega hrbta pomežikoval njegovi jezi.

„Pepe, prijatelji bomo, tako ti povem. Sedi in bodi dobre volje.“

Ob tem se je že Jaka sklonil k zaklenjeni skrinji, odprl pokrov in vrgel na mizo napol obrano gnjat.

„Odreži, kaj bi se jezil!“

Iz rok v roke je romala kost, čedalje bolj obeljena.

„Glej, Pepe, jaz sem boljši socialista od tebe. Slabotnega branim, lačnega nasitim, z veselimi se veselim, z jokajočimi jokam — pa pravim: Ni je pravice na svetu.“

Pepe se je ozrl na študenta, ki je s široko razprtimi očmi poslušal Jaka, kakor še ni nikdar profesorja za katedrom.

Jaka je vjel tovarišev pogled in ga je razumel.

„Ne boj se tega-le,“ palec je pomolil proti Franceljnu.

„Niso ga otresli s tepke. — Ni je pravice, pravim.“

„Jaka, ti si socialista, kadar piješ. Sicer si pa hlapec, suženj. Jaz pa pravim: Je pravica na svetu. Samo zakopana je. In izgreble jo bodo take-le roke!“

Pepe je izdrl iz kravate veliko bucko in jo vrgel na mizo. Francelj je vstal, da bi videl natančno. Na rdečem polju sta se sklepali krčevito dve težki roki — med njima pokonci pa je stalo kladivo.

„Jaka, to je pravica: roka v roko, trpin do trpina. In če se ne odpro vrata pravice: Udari!“

„Ha, le udari in uderi vrata. Pa za razbitimi vrati ne bo pravice!“

„Zakaj bi je ne bilo?“

„Zato, ker jo bodo tiste roke, ki bi jo izgreble, pri tej priči spet zakopale. Pravice ni.“

Pepe se je bridko in pomilovalno nasmehnil.

„Jaka, bodi dober in posodi mi goldinar.“

„Nič ne posodim. S teboj grem. Na mošt greva k Štefanu. Ardičina, kakor medica! Francelj ti pa spat. Regina se je zagovorila, ne bo je še zlepa.“

Francelj ni pomislil, da ga čakajo še stavki: nauta navigat, agricola arat itd. *). Glava mu je bila težka. Po njej je šumel pogovor, kakor ga še ni čul. Igla s sklenjenimi rokami se je kakor skrivnostna zvezda zapičila pred njegove oči. Omotica ga je zmagovala. Kakor iz daljave je še čul venomer: Pravice ni! — Udari! — Izkoplji — Socijalist — Prikazal se mu je razred — zadnji dve klopi sta sklepali roke — on je načeloval — zakričal — Udari — Med gospodo se je razlegel jok — — — Trudne veke so se zaklopile.

Servijeta.

Spodobilo se je, da je Francelj pisal domov. Dolgo ga je trlo to pismo. Z Jakovo pomočjo ga je sestavil in sporočil, da pozna že pol Ljubljane, da mu Jaka privošči marsikak prigrizek, da bi mu v šoli šlo dobro, ko bi ne bilo nemščine na svetu.

Tudi Regina je pisala. Ni bogvekaj hvalila študenta, a grajala ga ni. Tudi ona je postavila za kamen izpotike kruto nemščino in s tem pripravljala očeta na neizogiben padec, ki ga bržkone sin doživi prvi semester. Ker jo je pa vseeno nekoliko pekla vest, da bi utegnil biti še kje kak drug vzrok Franceljnovi katastrofe, je poprosila, da bi mu napravili lepšo obleko, zlikan ovratnik in druge čevlje. Zakaj ni ji prijetno, da bi vodila takega na izprehod. Sam bi pa lahko zašel v škodo samemu sebi in očetu. Zaeno je omenila, da je nujna potreba tale: Oče naj pošlje denar, da mu kupi šestero prtičev, katere bi rabil pri obedu. Z rokavom ne gre, da bi si otiral ustrnice po jedi.

Ti pismi sta romali v očetovo hišo in vzbudili doma žalost in veselje. Franceljново pismo je imelo na zadnji

*) Latinski stavki: Mornar brođdari, kmétovaléc orje! —

strani še posebno priporočilo na mater. Povpraševal je, če so že klali, če imajo še jabolk, če so kaj boljšega pripekli in tako očitno namigaval, da je pri tuji mizi često lačen.

Oče in mati sta v dolgo noč prevdarjala, kaj in kako bi.

„Sam stopi v Ljubljano,“ je nasvetovala mati. „Mesec je potekel, treba plačati, pošiljanje je nerodno, še izgubi se lahko denar potoma.“

Ta nasvet je obveljal.

Ko so v jutro pri Regini komaj vstali, se je nenadoma pojavil oče na pragu. Z očetom je prišla vreča in z njo sočne sladkosti študentovskega življenja.

Tedaj sta oče in gospodinja obravnala vse za las n-drobno: šolo, stanarino in celo inštruktorja sta odločila, namreč Matevžka. Tudi o nesrečni razrednici je izvedel oče in razsodil, kakor je sin napovedal: Pred gospodinjjo mu je pritrjeval — ker je ugnal nagajivce, Franceljna je oštel.

Ko je bilo vse dognano, očetova resna in stroga beseda izrečena študentu v strah in opomin, se je domislila Regina na servijete.

„Glejte, skoro smo pozabili, oče, zaradi prtičev sem tudi pisala.“

„Zaradi prtičev — aha — bo pa že brez njih opravil, mislim.“

„Ne, ne, oče. To mora biti. Potrebuje jih!“

„Ne vem, če res. Fant je pisal materi, da mu hodi pičila pri jedi in da skoro nima dosti, ki bi v usta nanosil. Ne verjamem, da bi mu potem krog ust kaj ostajalo, kar bi bilo treba proč brisati.“

Regina se je namrdnila, oče je pa z dovtipom rešil par goldinarjev.

Prva konferenca.

Ko je razgrnil razrednik Valentin veliki katalog na kateder, je razred otrpnil. Kakor bi bil nastopil hipomā sodnji dan: Srca so se vznemirila, tiha groza pričakovanja je dehnila po učencih.

Pa je izpregovoril rusobradi možina bolj s sikajočim šepetom nego z gromom in rezal s čudosrepim akcentom kakor z britvijo po mladih srcih:

„Sedaj vam pokažem duševne vaše fotografije . . .“

Za trenotek je pomolčal in ošinil z resastim pogledom preko kataloga ves razred ter nadaljeval:

„Kdor je zavozil napèk, naj obrne. Sedaj je še čas. Kdor ne misli obrniti, naj prizanese nam in starišem in samemu sebi in naj ubere drugo pot. Repov, ki bi se vlekli za razredom v križ in nadlogo, ne potrebujemo.“

Tedaj je samo kratko pomežiknil preko katedra in oštrknil s pogledom zadnji dve klopi. Kmetom in repetentom tam doli pa se je zgodilo, kakor bi jih kavsnila ujeda naravnost na sredo srca.

Nato je pa povzdignil glas in razsodil odločno:

„Zakaj, reševali bomo — reševali korenito, da izpáhamo pleve takoj izpočetka.“

Molk . . .

Tak molk, da se je čulo brnenje napol otrple muhe, ki je v tem hipu prejadrala ves razred podolgoma, kakor bi nad glavami strmečih učencev frčala granata.

In začelo se je od A do Ž brez prestanka in brez usmiljenja: vse po zaslugah.

Francelj ni čakal dolgo svoje obsodbe. Še nikdar ga ni prešinilo in presunilo tako pereče, ko je začul svoje ime. Kakor bi se zdramil iz sladke omotice in bi v smrtnem strahu spoznal, da mu nekdo nastavlja nož na prsi.

S katedra se je svetila konica tega noža in sunkoma zabadala z vsako besedo:

Nravnost . . . latinščina . . . nemščina . . . računstvo pismeno . . . zemljepis . . .

Donelo je že tretje in deseto ime iz kataloga — pa Franceljnovega ušesa se valovi teh zvokov niso več doteknili. On je čul samo svoje ime in za njim petero udarcev, ki so kakor zbor peterih sodnikov pripravljali vrv za njegovo študentovsko smrt. V hipu se ga je polastil tak obup, da je brez pomisleka sklenil še tisto popoldne navezati culo in jo udariti peš proti domu. Ali predno je ta sklep utegnil dozoreti, se je pričelo izpraševanje vesti. Ponos je dvignil glavo in mu pokazal njega samega — prejšnjih dni slovitega učenca. In sedaj — po par mesecih — taka izpremema! V trgu je sedel v prvi klopi — tu v predzadnji; v trgu zapisan v zlato knjigo — tu pa v razrednico. Kje je krivda?

Siloma se je glasilo v vesti: Mea culpa — mea maxima . . . Ali kdo je sam sebi strog sodnik? In tudi Franceljna je ujezila ta splošna obsodba v vesti, da je vsega kriv sam. Lotil se je podrobnega raziskovanja posameznih „grehov“.

„Nравnost“ ...? Ali ne sedim, kakor pribit? Pred poukom in med poukom ... In na poti v šolo? Še po tlaku ne hodim, da ne napravim nerodnosti. Po sredi ceste je moja pot ... Drugi kriče in se dreve ... Ker sem šel bos in s cizo Jaki po sadje? Kaj če to? Kdo me je videl, kdo sodil, da sem študent? Pohujšanja ni bilo, in latinškemu študentu nisem odjedel za las časti in spoštovanja ... Če sem šel na mošt ... Popolnoma pravilno to ni bilo ... Če pa smem z očetom in teto in gospodinjo v gostilno — zakaj ne bi smel z Jakom. In mošt sem zaslužil ... Torej kje je moj greh? — Da, obleke se drži. Klobuk je to napravil in golenice, pa hodnična srajca. Sedemkrat so se zaletavali vame gosposki — jaz sem pa vrnil le enkrat; in glej, jaz sem umazan grešnik — gosposki pa svetniki. O — Jaka, ni je pravice! Po tem prevdarku se je Franceljnova vest glede tega prvega greha umirila. Dobro dosti je pomogla k temu tudi očetova razsodba, da je pravzaprav ravnal po pravici, ko je gosposkim vrnil s škornjem nagajivost. In ob tej misli je spoznaval, da ima prav Jaka, ko trdi venomer, da je ni pravice na svetu, in prav tudi Pepe — socialist —, da se mora pravica izgresti ...

Latinščina ... Ob tej je pa Franceljnov razum kot zagovornik onemel. Držal je ukor vesti kakor s kleščami: mea culpa — mea maxima ... Zato je potrft sklenil, da se loti vadb in slovnice z vso vnemo in ne jenja prej, da zapre razredniku ob prihodnji konferenci bridko očitaje.

Nemščina ... Tu je jasno vedel, da nič ne ve. Torej je bil imenovan po pravici. Ali nekaj drugega ga je motilo in zagovarjalo nemški greh. Profesor Fran, mož visokorasel, raven kot sveča, odločen kakor bi prštel iz vojske — nekateri so celo trdili, da ima kroglo v nogi in da je res prelival kri za domovino — ta ga nemščine niti vprašal ni. Vprašal ga je sicer nekoč mimogrede malenkost; toda predno je Francelj s tenkim posluhom ujel od repetenta pošepetani pravi člen dotične nemške besede, se je že profesor Fran razsrdil:

„Kako pa stojite? Kakor paragraf! Še za tolikanj ne boste nikdar, da bi dostojno krompir stražili pri vojaki! Sédite!“

Torej je bilo grajano pravzaprav njegovo nemško stanje — ne znanje.

In vnovič sta se oglasila Pepe in Jaka: „Ni je pravice na svetu. — Izgresti jo bodo morale roke trpinov!“

Računstvo pisмено . . . Torej tudi ti, profesor Mihael! Ljubezen si mi obetal pri vsprejemnem izpitu — deliš pa batine! In zakaj? Zato ker je bila naloga tako smešno lahka, da je Francelj podprl s svojo matematično učenostjo obe zadnji klopi, zato se pa sam uštel desetkrat in pisal — komaj zadostno. In tako se je ustvaril narobe svet, da so njegovi učenci prebredli vodo, on, ki jih je vodil, je pa utonil.

Tudi ob tej nezgodi se je izpametoval in sklenil, poskrbeti najprej zase, potem šele za druge.

Zemljepis . . . Pri tem predmetu takisto narobe. Trdno zavest je imel, da tu ni lenaril in da stvar zna. Ali tisti parkelj! Njegov sosed v klopi, Štefan iz Komende, je namreč naredil parkeljna iz cofka Franceljnovega klobuka. Nato ga je z bucko pripel na hrbet prednjega učenca. Francelj mu je seveda kot dober sosed pomagal in pri tem roko-delstvu, ki ni imelo z zemljepisom prave stike, ju je zasačil profesor — in posledica je bila . . . neusmiljena dvojka.

Z dvignjenim prstom mu je vest zapretila: tua culpa — tua maxima . . .

Tistega dne se je vrnil Francelj iz šole čudovito resen. Nakoval je celo rešto trdnih in dobrih sklepov. Le parkrat mu je še prodril spomin — kakor se zablisne v temni noči — spomin na svobodo, na dom in zelene pašnike. Ali to so bili bliski. Njihova luč je zažarela — in ugasnila. Krčevita roka življenja — delavnika ga je že objela krog in krog. Čutil je, da je naprežen in pripet na voz življenja z jermenjem, katero se ne da pretrgati. Če se upre, zapoje bič. Torej — napni vse sile in potegni voz iz jarka . . .

Inštruktor.

Vsled domenka med očetom in Regino, bi moral pričeti po prvi konferenci Matevžek Franceljna poučevati. Po tehtnem prevdarku tistega večera po konferenci, se je sklenilo, da ga bo učil le latinščine in nemščine. Če jo izvozi v teh predmetih — dobro. Drugod si bo Francelj že sam pomagal.

Začela sta takoj.

Francelj je prišel v gosposko sobo, kjer je gorela lepša svetilka. Priči prve ure pouka sta bila Regina, ki je sedela pri peči v naslonjaču in Jaka, ki je žvečil trdo klobaso in drobil staro žemljo.

Matevžkov obraz je bil kar izpremenjen. Moško je gledal skozi očala in govoril kratko in tehtno.

„Kakor profesor“, je pošepetal Jaka gospodinji, ki je zadovoljno pokimala.

Pričela sta z latinščino. Dolgo sta se pletla ob preparaciji za prihodnji dan. Zakaj Franceljnovo znanje je bilo kakor reta. Polno lukenj. Treba je bilo ponavljati, iskati besed, mlatiti sklanjo in takorekoč podirati vso stavbo dosedanje latinske vede in pričeti znova pri temelju. Dasi je bil Matevžek nervozno zadirčen — on učenjak petošolec — je Francelj udano trpel. Dobri sklepi, odkar so bili zvarjeni, so bili še gorki in so držali. Matevžek pa tudi ni še prej nikdar jedel „sladkega“ inštruktorskega kruha, je bil novinec in se ni mogel ponižati do globokega jarka, kjer je tičal revni voz Franceljnov latinščine. Govoril je mnogo z visokega olimpa, priganjal, smešil — da bi pa pristopil in poprijel tam, kjer je bilo potreba, tega ni razumel.

Ko sta dovršila „pensum“ iz latinščine, je čas skoro pretekkel. Matevžek je namreč vestno gledal na uro in se igral z njo. Že to je Franceljnovo potrpežljivost spremljalo s hudo izkušnjo. Da bi meril vse tako na minute, tega vendar ni potreba. Nekoč ga je pa grizla zavist. Kaj bi kazal neprenehoma to uro! Saj vsi vemo, da jo imaš, je pomislil mimogrede Francelj. Tudi jaz ne bom brez nje, ko bom petošolec. In če jo pristradam ob suhem kruhu, imel jo bom!

„Ker je prva ura, naj bo. Pokaži, kaj je z nemščino.“

Tako je milostno razsodil Matevžek, a Franceljnu se je krčila roka, da ni zlahka odprl knjige. Grozovito se mu je zdela za malo ta moškost. V obeh taborih je bila torej napetost velika.

„Poslušaj! Jaz ti bom narekoval stavke slovensko, ti jih pa prevajaj v nemščino, najprej ustno, potem zapišeš, da se privadiš izgovora in pravopisa.“

„Tako, tako“, je zamrmral Jaka in pomeknil stol bliže. Zakaj tudi njega je žejalo po nemščini.

„Voda šumi. Prevedi!“

Die Wasser rauscht.

„Kako si rekel? Še enkrat!“

Die Wasser rauscht!

„Katerega spola pa je voda?“

Ženskega.

„Gumpec! Voda je srednjega spola!“

„Pa zakaj? Pri nas je voda zmeraj ‚ona‘ ne ‚ono‘.“
Matevžek se je ujezil in ga pograbil za uho.

„Nemško vodo, nemško“, je mislil Matevžek, „ardičina“, se je vmešal v vodeni boj Jaka.

Toda je že bilo prepozno.

„Uhljal me ne boš! Oče te bodo plačali zato, da me boš učil, ne pa tepel!“

Francelj je planil kvišku in srdito gledal Matevžka.

Ta je zaloputnil knjigo in jo vrgel po mizi, tudi vstal — in zajokal.

Regini je zastalo pletenje v rokah, Jaka je miril; „ne tak, ne tak“, toda inštruktor je jokal dalje in Franceljna obdelaval z gumpcem in kmetom, učenec je pa pobasal knjige in z odločnim: „Maram za tako cmeravega inštruktorja“ izginil iz gosposke sobe.

Tako je bil začetek tudi konec vseh lekcij. Priprega, katero je dobil Francelj, da bi okrenil na zavoženi cesti, se je odtrgala —, in je bil zopet sam s svojo nesrečno konferenco na dnu jarka.

Jaka je našel Franceljna v sobi brez luči. Na skrinjici je sedel, glavo stisnjeno v dlani in je tuhtal.

Jaka je prižgal svetiljko in sedel k njemu.

„Ne tuhtaj, Francelj!“

„Kaj bi ne?“

„Zato, ker ni treba. Takole bova naredila: Jaz se bom učil nemščine s teboj. Vsak večer, magari do polnoči. Tudi latinskih besedi te izprašam. V knjigo bom gledal, ti pa iz glave.“

Francelj ga je začudeno pogledal z velikimi očmi.

„I, saj res, Jaka! Sama bova opravila!“

„Sama, tako je. Vidiš, drugim študentom je laglje, nego tebi. Kar ne zna ta, zna oni, pa drug drugega uče, in nazadnje znajo vsi. Ti si pa sam, zato je težavna ta reč.“

Francelj je pil gorko tolažbo iz teh besedi. Vsi dobri sklepi so se vnovič učvrstili in takoj sta sedla k mizi ter se lotila nemščine.

Ko je prišel domov Pepe in nazadnje še Lah Julio, je vse ostrmelo nad nenavadno gorečnostjo novega učenca. Spočetka so se Jaku muzali in ga zbadali. Toda njegova volja je bila kakor jeklo. Dannadan sta se ubijala v pozne večere, da sta nazadnje nalezla čudno veselje do uka Pepe — socijalist in Julio — večni ženin, ki je venomer trdil, da bo dobil bogato nevesto. Lotili so se zaeno kar vseh predmetov. Računili so s Franceljnom, iskali zalivov in otokov po atlantu, zanimali se za živalstvo, učili se nemščine in znali celo kopo latinskih stavkov na pamet.

Sadovi te mešane zadruge so se istinito pokazali. Francelj je redno odgovarjal zadostno — v latinščini je prevel, vprašan, vse stavke brez napake, sklanjal tri samostalnike brez izpodtike, da ga je zavidala vsa gospoda — kmetje so mu pa ponosno kimali.

Ali kaj se zgodi? Vsak bi sodil, da je zaslužil izvrstno. Tak red pa korenito podpre človeka. Toda profesor Valentin je drugače sodil. Štefan, ki je imel sokolje oko in prepisal čez sedem klopi, če je bilo treba, je natanko videl, da je profesor v katalog zapisal samo 5 — to je: zadostno.

Franceljna je to grozodejski razkačilo. Ali repetent za hrbtom — Vihár sò mu rekli — ga je potolažil z jalovo tolažbo izkušenega študenta:

„Fant, kaj bi se jezil! Ali ne veš, da nimaš kredita? Kdor tega nima, je zapečaten. Če tistihle eden tam spredaj samo zajecija — ima že hvalevredno, ne zato, ker je znal, ampak ker ima kredit. Ti pa govori kakor živa knjiga, pa boš še zadostno komaj zaslužil. Kredit, ta je v šoli več vreden, nego vse znanje. Ampak to si tudi zapomni, da ga med repetenti v zadnji klopi ne boš užival vekomaj ne.“

Ob tej razlagi se je Franceljnu ukresal žarek nove luči.

Zvečer je z ihto in jezo obrazložil to reč Jaki in pritrdil njegovemu refrenu: „Pravice ni!“

Osnuje se nova zadruga.

Krznar Pepe je bušil hrupno skozi vrata v sobo. Umanzano in posvaljkano čepico je vrgel ob tla, da je glasno plesnilo.

„Jaz sem socialist! Tristo dehorjev —“ je kričal jezo, pobral čepico in udaril z njo po mizi, da je pomolila svetilka dolg jezik izza cilindra in si komaj otela življenje.

„Jaka, ni je pravice!“

„Ni je — in je ne bo!“ je pritegnil nenavadno hitro Jaka in udaril s pestjo po mizi. Francelj je pa planil s stola in stopil k Pepetu:

„Pepe, jaz bom tudi socialist! Nauči me!“

To se je zgodilo tiste sobote večer, ko je Francelj prvič znal latinščino brez izpodtike — pa za plačilo prejel samo zadostno. Jaka je bil ob tej novici užaljen prav tako kakor Francelj. Zakaj tudi njegov trud je bil zaničevan. Zato je Pepetov socializem našel rodovitna tla v teh dveh srcih, globoko prežaljenih. Z vnemo sta mu razodela dogodek iz šole.

„In mene je osleparil mojster za tri dvojáče, lump!“

„Ni je pravice — in je ne bo!“

Vsi trije so ponavljali ta refren in tolkli ob mizo, da je šklepetala svetilka. Jaka — najmodrejši — jo je otel nesreče in postavil na peč.

„Maščujem se mojstru,“ je trdil Pepe.

„In jaz — počakam ga, ob mraku ga počakam profesorja Valentina in mu vržem kepo v hrbet.“

„Francelj, ti ne, jaz mu jo zagodem, da se mu ne zdi, kako,“ se je ponujal Jaka v strahu za Franceljna.

V ta hrup, ki je odmeval usodnih naklepov kakor v zboru anarhistov, se pojavi Julijo. Potrt, upognjeno glavo, med zobmi laške kletvice.

Vsi so za hip obmolknili. Nenavadna je bila ura, ob kateri se je vrnil Julijo. In še bolj nenavadna je bila njegova žalost.

„Kako, prijatelj?“ ga je nagovoril Pepe. „Žalosten? Zakaj?“

Julijo je dvignil glavo, pogledal vsakega posebej s črnim pogledom, izbrusil glasno kletev, katere niso razumeli in izpregovoril:

„Ogoljufan! Vzame drugega . . .“

Kakor bi udarili v akord so vsi trije kriknili:

„Ni je pravice! Tudi pri nevestah je ni! . . .“

Julijo se je pa sesedel na stol in posegel z roko v bujne, črne lase in krel polglasno dalje.

„Ne kolni, Julijo,“ se je nagnil do potrtega Laha Jaka.

„Ne kolni in ne jezi se zaradi ženske. Ne veš li, da jih je za vsakega možkega pripravljenih devet in pol? Kaj bi se onegavil zaradi ene same?“

„Napij se in pozabi!“ mu je svetoval Pepe.

„Saj smo vsi jezni,“ je poskusil še Francelj svojo modrost.

„Zato se zmenimo, kaj bi?“

„Jaz predlagam za jutri vzajemen krok,“ je rekel Pepe.

Vsi trije so stali krog stola ob Juliju.

„Krok, kakorga še nismo krokali!“ je povišal namen Jaka.

„Se ga bom napil, da se ga bom umrl in ga pozabil tega porka nevesta,“ se je razhudil Julijo in glasoval za predlog.

Edino Francelj je molčal in s široko razprtimi očmi ogledoval tovariše. Zakaj ni še vedel, kaj je krok.

Zato je potegnil Jaka za rokav, se uspel na prste in povprašal šepetaje:

„Kako bo to?“

Jaka se je pa zarežal na glas in razlagal:

„Fantje, Francelj bara, kaj je krok.“

Smeh. Franceljna pa sram, da je zardel.

Jaka je stopil široko pred Franceljna in razkladal dalje:

„Kaj je krok, baraš. Pravzaprav tega tebi še ni treba vedeti. Ti si namreč študent, majhen študent, in taki še ne smejo krogati.“

„Zakaj bi ne smeli?“ se je vrinil Pepe. „Jaz sem socijalist. Enaka pravica za vse!“

„Pravice ni, kaj boš žužnjaj; krok pa bo — in za Franceljna tudi, ker ga zasluži. Torej fant poslušaj, da boš vedel, kaj je krok.“

„Za neumne ljudi je krok — navadno pijančevanje. Ta reč je pa grda. Za modre je pa krok — zdravje. In sicer se ozdravi dvojna bolezen: prevelika žalost in preveliko veselje. Tako, postavim, smo mi danes vsi žalostni, da smo pravzaprav že jezni. Zato pojdemo jutri krogati. Posledica tega bo, da se bo izpremenila jeza v radost, kletev v pesem, polna mošnja — v prazno, lahka glava v težko. Tako si bomo nakopali drugih nadlog, ki bodo tako občutljive, da bodo današnja žalost prevpile — in nas ozdravile. Razumeš?“

Francelj je pokimal, razumel pa ni.

Pepe je zaploskal:

„Jaka, ti si govornik, ti grča žirovska! Zapiši se med socijaliste. Na shodih bi govoril!“

„Jaz se ne zapišem nikamor; ali krogali pa bomo, za Franceljna plačam jaz.“

Tako navdušen Jaka že ni bil zlepa.

„Fantje, še nekaj. Pred Regino mōlk! Francelj ti pa priden, da boš smel zvečer z menoj. Izgovor že še dobim.“

Ko sta se Jaka in Francelj v nedeljo vrnila iz cerkve, sta Julijo in Pepe še ležala. Pepe je bral socijalistični časnik o komunizmu, Julijo je gledal v zid in tuhtal. Jaka in Francelj se nista menila za nju. Ker je bil dan oblačen, sta potisnila mizo k oknu in sedla.

„Kaj boš, Francelj?“

„Latinščine že ne, ker me je ogoljufal!“

„Prav imaš. Par dni je nalašč ne poglej.“

„Matematiko in nemščino bi —“

„Takò, takò,“ je poprijel Jaka in sta začela . . .

Nekaj pred poldnem je prišla Regina v sobo.

„Skozi vrata sem čula! Kakor bi se čudeži godili. Tako je prav, Francelj, in vi, Jaka, na sedem let vse prav pride. Zares lepo od Vas!“

„Ho, gospa, — Francelj bo še odličnjak! Kako je že znal parkrat v šoli! In navsezadnje še jaz popustim klešče in pilo ter se zapišem v latinske šole.“

„No, no, takega možakarja bi pač ne sprejeli v gimnazijo; brez koristi pa ni, če se učite s Franceljnom. Na sedem let, sem rekla, utegne vse prav priti. Zakaj, nič se ne ve!“

„Gospa,“ je poprosil Jaka vdano.

„Gospa, ko bi Franceljna pustili nocoj z mano v gledališče. Poskusiva, kdo bo razumel več nemščine.“

Ob tem je bil glas tako sladak, kakor bi govoril kdo drugi, ne Jaka z Žirovskega Vrha.

„V gledališče?! Je prepovedano.“

„Gospa, tudi drugi gredo. Dosti šolarjev sem že videl.“

„S starši, seveda.“

„Tudi z inštruktorji.“

„Torej — Jaka — inštruktor?“

„I no, saj ne bom takole črn in podričan kakor sedajle.“

„Bi rad šel, Francelj?“

„Kajpada! Saj še nikoli nisem krokal!“

Franceljnu je ušla beseda. Jaka mu je v tem hipu stopil tako silno na mezinec, da bi mu ga bil strl, ko ne bi bil zavarovan z gorjanskim škornjem.

Regina je široko zinila. Črna petlja v redkih lasih se je nervozno potresla.

„Kaj govoriš, otrok?“

„Gospa, premislite in radujte se! Ta nedolžnost kmetiška še ne ve, kaj je rekel. Jeli gledališče krok? Francelj?“

„Nisem videl prvega in nisem poslušal drugega. Kaj jaz vem! Šel bi pa rad kamorkoli z Jakom, ker je moder in sva prijatelja, kaj ne, Jaka?“

„Sva in še bova! Skupaj trpiva in se učiva, pa bi se ne poveselila en večer. Saj pustite, gospa?“

Regini se je umirila nervozna petlja vrh glave.

„Naj bo, Jaka, ker vam zaupam. Ti Francelj, da se boš pa zato učil še bolj pridno.“

„Bom se pa.“ — — —

Popoldne je šla Regina z Matevžem k teti na kavo. Doma se je pa pričelo vsesplošno pripravljanje na sijajni razvoj kroka.

Že davno pred večerjo, ki je bila določena na šesto uro, je ta nova zadruga nestrpno čakala trenotka, ko se poreče: Začelo se je. Julijo, Pepe in Jaka so bili zlikani, umiti in počesani, vse kakor v prstanu. Še sesti si niso upali, da bi se ne prijel prah ali pa prilepil nepotreben madež na obleko. Edino Francelj je sedel na Jakovi skrinji in molče strmel v bodoči večer, v kateri ga je vlekla čudovita slà, zaeno pa mu polnil srce tesen strah. Kako bo, kaj bo? — Njegovi sostanovavci so ga skoro pozabili in se polglasno v pretrganih stavkih pogovarjali in zabavali. Večkrat so se bučno zasmeli in vselej takrat so se ozrli vsi naenkrat po Francelju. Ta pa ni razumel njih smeha, in na licu je bilo več žalosti nego veselja.

Večerja . . .

Hrepenenje in čakanje je bilo toliko, da niso izpraznili posode niti do polovice. Še molili niso po jedi, edini Jaka se je v naglici pokrižal in za njim še Francelj, ker je videl lep zgled.

Pa so šli in sicer v gledališče. Pepe na balkon, drugi trije na galerijo v zadnjo vrsto, da so bili z glavami skoro pod stropom.

„Pazi na klobuk!“ mu je naročil Jaka.

Francelj ga je zvil in zateknil pod suknjič, katerega je trdno zapel.

Nato se je zagledal. Bogata svitloba. Od spodaj je kipela lahka soparica pomešana s parfumi. Ljudstvo je skrivnostno šepetalo. Nekateri so bili zamišljeni in mirni — kakor on. Drugi so se vedli zelo nedostojno, je sodil Francelj. Stali so in obračali zavesi hrbet. In to je bilo prav spredaj, v prvih vrstah. Zlasti častniki, kakor da kažejo zlate in srebrne gumbе ljudem. In daljnoglede so imeli. Za božjo voljo, daljnoglede, je preudarjal Francelj. Saj niso na Triglavu, da bi iskali gamzov. In vendar so nekaj iskali. Zakaj večkrat so obtičali v eni smeri in se začeli priklanjati. Vsi po vrsti: eden, dva, tri — in tako dalje. Kakor bi veter pihnil na klasje. Drug za drugim se je upognil v pasu. In vendar v tisti smeri ni sedel noben general, dasi je bilo tamkaj mnogo klobukov in peresa na njih . . .

Francelj se je tako čudil, da je vstal, stopil na prste in iztegal vrat čez glave prednjih vrst.

V tistem hipu je pa zadonela godba. Močan, vesel akord. Francelj ni videl godcev in zato ni vedel, jeli zadonelo iz neba ali pa je zagrmelo iz pekla. Prestrašil se je, da so se mu pošibila kolena in je zviška sedel zopet nazaj.

Jaka, ki je sedel ob njem, je pokazal zobe in ga sunil s komolcem:

„Ardičina, to je šele začetek!“

V tem se je že dvigalo zagrinjalo —, z njim vred se je dvigal Jaka, z Jakom Francelj — in cela zadnja vrsta.

Francelj je z odprtimi ustmi strmel na pozorišče.

Zelen vrt, cvetoče drevje, pod njim mize, v ozadju snežniki. Vrt se je polnil od leve in desne z dekleti in fanti. Oblečeni so bili, kakor jih ni videl še nikjer in nikoli. In peli so in zamahovali z rokami. Vrvež je bil čedalje gostejši in živahnejši. Pa ni bil ples. Pretep tudi ne. Ampak —, kakor bi se šli maškare. Polagoma so se umirili, nekateri so sedli okrog miz, petje je utihnilo in se je začel pogovor. Jaka in Francelj sta vlekla na ušesa — ali tej nemščini nista bila kos. Po razgovoru so se zopet vsi zasmeli, godba je udarila med smeh in vsi so peli kakor je razumel Francelj:

„Idoli, sidoli, ihaha, ihaha, haha, ihaha . . .“

Jaka je vkljub neumevanju stal trdovratno in tajno opazoval Pepeta na balkonu. Če se je zasmelal Pepe — zarežal se je Jaka, če je on ploskal, je udaril s težkimi rokami tudi Jaka. S tem se je obvaroval pred okolico blamaže. Še več. Celo imponiral je soseščini, ki je prišla v nemško gledališče kupit za štiri groše tedenske noblesè, s katero so se bahali potem med tovariši.

Toda Francelj ni vzdržal. Vplivalo je nanj kakor dedova pravljica. Oči so se zaklopile, pred dušo so se pojavili domači snežniki — pastirjev vrisk in čede veselo zvončkanje.

Ko je minulo, se je prebudil iz sanj, ker ga je Jaka neusmiljeno potresel za ramo. Še na ulici, ob oglu Zvezde, kjer so čakali Pepeta, je bil Francelj razoglav in se še držal Jaka za rokav.

„Pojdimo!“ je rekel kot načelnik te zadruga Pepe. Zavihnili so si ovratnike in šli h „Koštrunu“.

Tam so si izbrali okroglo mizo in naročili piva.

Francelj se je ozrl po okolici.

Dolga miza koncem sobe je bila natlačeno zasedena. Neprenehoma so peli kozarci, hihital prešerni smeh in krožila razglašena pesem. Nekateri so kričali, vstajali s sedežev in govorili. Pa jih ni nihče poslušal. Tudi ženske so bile med njimi.

Te so se smejale z visokim cvilečim glasom.

„Kakor bi noreli,“ je vprašal Francelj Jaka.

„To je krok,“ mu je razložil.

„Pri nas bi takele dekleta s šibo zapodili domov.“

„V mestu je drugače.“

„Ali bomo mi nocoj še tudi tako norčavi?“

„Mi pa ne . . .“

Ob tem sta Pepe in Julijo oba zaeno vstala od mize in šla v šunder. Zakaj spoznala sta dobre prijatelje. Vsa miza jih je hrupno sprejela v svojo sredo in nič več se nista ozrla nazaj.

„Ali pojdeva midva tudi med nje?“

„Ne; izpijeva in greva domov, kaj ne.“

Francelj je nagnil kozarec in poprosil:

„Kar brž!“

Jaka je preudaril po svoji grčavi poštenosti, da je edino modro, naj gre fant spat. Od mize je donela uma-zana pesem in se šopirila grda kvanta.

„Ne bom si nakopaval pohujšanja na dušo.“

Vstala sta in šla . . .

Drugo jutro ni nihče budil Franceljna ne njegovih tovarišev — zato je zaležal šolo, pomočniki pa delavnik.

Popoldne pa Francelj ni vzdržal doma. Pepe mu je napisal opravičevalni list, da je bil bolan in podpisal z levico gospodinjo Regino.

Ko je šel plašen h katedru, je drhtel list v njegovi roki: Srce je kluvalo kakor hudodelcu, ko nameri prvič korak proti zlu. „Laž,“ je kričalo v prsih, „vsaka beseda laž, podpis laž — vse laž —“

Razrednik Valentin je iztegnil roko po listu in Franceljna pogledal tako prodirno, da je ubogi študent natanko občutil, kako mu je bral v srcu greh in kriknil — z očmi samo —: „Lažnik“!

Toliko, da se ni siromak zgrudil pred katedrom.

Pepe.

Top in apatičen je presedel Francelj tisto popoldne v šoli. Gluh za pouk, oči vrpte v klop, kjer je ležala razgrnjena knjiga. Pa ni videl črk. Nemirno je migljalo pred očmi, njegov pogled je ugasnil za zunanost in se mu poglobil v dušo.

Prvič v življenju je zagazil tako globoko.

Na videz zmagavec — ker je preslepil razrednika s ponarejenim opravičenjem — v resnici pa pritisnjen tako nizko, kakor še nikoli.

Na kateder se ni upal ozreti. Prepričan je bil, da ne zagleda tam le profesorja Valentina, ampak da izza njegovih naočnikov pogledavajo vanj oči — očetove.

Oče!

Kaj mu je vcepljal oče bolj v srce, nego ljubezen do resnice in stud do laži. Tudi doma se je dogodilo, da je planil iz kolesnic, kakor jih je risala njegovemu otroškemu voziču očetova roka. Ali po takem zavinku vstran je sledil vselej klečeči konfiteor, očetovo kratko svarilo, ki ni bilo združeno z dvignjeno palico, mari je žarelo v ljubezni polnih očeh, ki so v resnobnem lesku iskale pri sinu tudi le ljubezni — ne strahu.

Res, da se je že zlagal malenkost tovarišu, v šali, navihano koga poslal po aprila — toda po taki laži se je rodila radost in smeh.

Toda današnja laž? Pisana je bila, potrjena od gospodinje izpovedana bolezen — o, in vse to laž, vsaka beseda laž . . . Takrat je začutil v srcu rezko konico noža, ki ga je ranil prvič. In nož je bil greh.

Ko se je vračal iz šole, je hodil samotno pot, še bolj samotno kot je bil sicer vaje. Vrišč součencev, veseli smeh mu je bil grenak in vnovič je koval trdne sklepe.

Gospodinja Regina ga ni pozdravila veselo.

„Lepo si začel, Francelj,“ je rekla mimogrede in šla v svojo sobo. Ni vprašala, kako je bilo v šoli, ni mu ponudila južine.

„V kuhinji je kruh,“ se je ozrla še na vratih in izginila.

Francelj ni šel po kruh. Na skrinjico je sedel in razmišljal. Na kolena je dejal knjigo, pa se ni mogel učiti. Nestrpno je pričakoval Jaka, da bi mu potožil — na samem. Prepričan je bil, da ga potolaži.

Davno se je že strnila zimska noč.

Francelj ni prižgal luči. Ždel je na skrinjici, glavo med dlanmi in tuhtal, da sam ni vedel kaj.

„No, nobenega doma?“

Pepe se je oglasil. Žvižgal je popevko in nerodno otipaval po sobi, dokler se ni dotipal do mize.

Ko je prižgal luč, se je oglasil Francelj.

„Dober večer, Pepe!“

„Kaj pa ti, cmeravi študent!“

Pepe je bil še praznje oblečen. Po sobi je njegova sapa sipala duh po pijači.

„Halo, Francelj, po pivo!“

Izpraznil je denarnico na mizo, nekaj desetic se je zakotalilo po njej, dve sta padli na tla.

„Zapijmo še to, kaj bi stiskaril — jaz sem socijalist!“

Danes se je zdel Pepe Franceljnu neizmerno smešen. Skoro se ga je polaščal stud, ko je videl njegove krvavo obrobene oči, na rokavu umazano suknjo.

„No, kaj sediš, fant, po pivo, sem rekel! Dva vrča — eden zate — eden zame . . .“

„Ne bom pil, Pepe! In tudi ti si ga dovolj!“

„Kaj blebečeš? Hitro, če ne . . .“

Zamahnil je grozeče z roko in se zamajal, da se je lovil po sobi.

Francelj je moral ubogati.

Ko se je vrnil, je bil tudi že Jaka doma. Študentu je odleglo.

„Na, Jaka, boš pil ti, jaz ne maram!“

„Jaka naj plača sam, ne bo se okoriščal z mojo pijačo.“

Pepe je potegnil oba vrča predse in sedel k mizi.

Jaka se je smejal, pa tudi njegov smeh ni bil tak kakor sicer. Truden je bil in več je bilo žalosti v njem kakor veselja. Ko se je ozrl pri luči v Franceljna, je pripognil glavo niže in mu pogledal od blizu v oči.

„Francelj, žalosten si? Kaj se je zgodilo v šoli? Če ni verjel profesor . . .“

V njegovih besedah je bil strah in zardel je v lice kakor v sramežljivosti.

„Verjel je, mislim, ali pa tudi ne. Tako čudno me je pogledal.“

„Si se že držal, kakor hudodelec, bedak! Čim večji je zvijača, bolj predrzno glej vsakomur v lice. Tako —“

Pepe je izbulil zardele oči, dvignil vrč in potegnil iz njega.

Francelj se je komaj ozrl nanj, gledal je le na Jaka; njegove oči so prosile tolažbe.

„Gotovo je verjel, nič se ne boj; saj nisi še nobenega dne zamudil. Če bi bilo večkrat, seveda, ampak tako . . .“

„Bi bilo vseeno bolj prav, če bi bil povedal resnico, ali ne? Vest me peče!“

„Kakšna vest? Zakaj peče?“ Tako se je zadirčno oglasil zopet Pepe.

„Oj si čuden, Pepe! Zakaj me peče? Zaradi greha! Zaradi laži!“

Tedaj je Pepe skremžil svoj obraz tako ostudno, pomolčal za hip in nato izbruhnil v grozen krohot.

Francelj je mislil, da se je zakrohotal iz njega živi pekel. Zazeblo ga je pri srcu in v oči so mu stopile solze.

Jaka je ta poroga in pogled na Franceljnovе rosne oči tako razjaril, da je udaril trikrat s čeljustmi — zob na zob — preden je zgrabil besedo in kriknil:

„Sram te bodi! Ali si od zlodja ali od koga?“

Pepe je planil, planil je Jaka, stoli so zaropotali . . .

Visok glas Reginin je zadonel vmes, bojevnika sta se izpustila.

Jaka je hropel skozi potlačene nosnice in molčal.

Pepe pa je strahovita bogokletstva bruhal iz pijanega grla . . .

Molče so šli spat.

Francelj brez Božiča.

Po burnem prizoru na stanovanju je potekla noč, in napočilo jutro — strogega molka in splošne nezadovoljnosti.

Pepe je poležkaval in k zapravljenemu ponedeljku priteknil še pol torka. Ni se obrnil od stene. Potoglav je tiščal po alkoholu zastrupljeno glavo pod odejo in trdovratno molčal. Jaka je še ves srdit pihal, da je žvižgalo skozi nosnice. Julijo je bil itak molčeč mož, Francelj se je pa skoro bal — vseh treh, najbolj seveda Pepeta. Zato jo je potegnil naglo iz sobe, ko sta odšla Jaka in Julijo, in se leno plazil po ulicah proti gimnaziji.

Po cerkvah je odzvonilo sedem, ko je že Francelj sédel na stopnico pri stranskih vratih gimnazije. Ni mnogo ljudi zašlo v ozko ulico. Kdorkoli je pa šel mimo njega, vsak se je ozrl mimogrede na študenta, in Francelj je v teh pogledih bral očitke, dasi je bilo pravzaprav pomilovanje in usmiljenje v njih. Ko se je tiho zavedel, da gre v šolo nepripravljen, je zbodel nov, oster trn njegovo srce, in v hipu mu je bilo jasno, da se spleta krona krog srca, krona iz samih trnov, ki poganjajo vsi iz ene korenine. Krok — je rodil laž, laž je rodila očitajočo vest — vest mu je vzela mir, nemir je rodil pretep — pretep je rodil nepripravljenega učenca — in ta — — — rodi danes dvojko, dvojka očetovo škodo in jezo . . .

Francelj se je preplašil. Instinktivno so prsti poiskali vadb in odprli knjigo, ki ga je silila: Pohiti! Še je nekaj časa!

Toda iz knjige je pogledal profesor Valentin, njegovi naočniki so se zablistali, rusa brada krog ustnic se je nasršila — Francelj je zajeceljal, svinčnik je pa že pisal sodbo . . .

Tako se mu je zdelo — in kakor je sanjal — se je zgodilo tisti dan.

Prvo uro — latinščina — dvojka.

Drugo uro — matematika — dvojka.

Tretjo uro — nemščina . . .

Ves razred se je obrnil na ubogega Franceljna, ko je visoki, odločni profesor Fran stopil s katedra, nameril korak proti zadnjim klopem in zaklical njegovo ime z visokim, zvonkim glasom, kakor poveljnik, kadar prijezdi pred stotnijo vojakov.

Dasi je Francelj gledal v klop, je kljub temu dobro čutil, da visijo pogledi vsega razreda na njegovem licu. Profesorjev glas mu je bil tako vsemogočen, tako silen, da se je zadnja trohica moči v njem skrila in skrivila, kakor črviček v prahu. Zato ni bilo čuda, če je ob tem tretjem naskoku — vrgel proč „uma revni meč“ in se udal na milost in nemilost . . .

Počasi se je dvignil in izpovedal:

„Prosim, pustite me, saj nič ne znam!“

Po razredu se je zgodilo, kakor se bere v pesmi:

„Conticuere omnes intentique ora tenebant . . .“*)

Toda samo nekaj hipov. Nato se je zasmeljal ves razred. Celo profesor Fran se je nasmehnil, z dolgim korakom premeril sobo gorindol in počakal, da se je poleglo veselo presenečenje. Potem se je ustavil pred Franceljnomo in izpregovoril:

„Kakor sem že prorokoval, prorokujem vam vnovič: Nikdar ne boste za tolikanj na svetu, da bi dostojno stražili krompir — ne s telesom — ne z dušo. Vaš odgovor se pa glasi, preveden v katalogovo slovenščino:

Poštena trojka! Sedite!“

Francelj ni čakal povelja, da sede. Ko je zadonelo — trojka — se je pravzaprav zgrudil v klop. Rodilo se mu je prepričanje, da je izgubil tla popolnoma, vsaka luč upanja je ugasnila, v bodočnost je pogledal strahoma in videl samo črno, obupano temo . . .

*) „Utihnili so vsi in pozorno molče poslušali“. S temi besedami pričenja pesnik Vergil pripovedovanje Enejevo o razdejanju mesta Troje.

Iz trnjeve krone so vzbrsteli novi poganki: Današnji dan je rodil nesrečno konferenco, konferenca mu je ukrala Božič . . .

Takole se je zgodilo.

Nekaj pred Božičem je prišel vnovič Franceljnov oče v Ljubljano. Ni bila pot brez opravkov, pa bi jo bil gotovo odložil za nekaj mesecev, da ga ni natihoma skrbelo zaradi študenta.

Nenapovedan — tako je bila njegova navada — se je pojavil na pragu uprav drugi dan po konferenci, ko je bila Regina že vsa nakačena zaradi neuspehov, Francelj pa ves potrtn in pobit. Očetu ni bilo treba, da bi na dolgo izpraševal sina. Pogledal ga je in je zvedel preveč.

„Ták takó, lepa reč, vedno lepša!“

Samo toliko je pravzaprav izpregovoril oče, potegnil klobuk po strani na desno oko in odšel po opravkih, Francelj pa objokan v šolo.

Ko je oče opoldne pri „Štefanu“ zamišljen sedel pri kosilu, je globokoresno pretuhtaval, kaj bi z nesrečnim fantom. Največ bi prištedil, če ga pri tej priči odvede domov. Ali je že zlomek, da je očeta včasih bolj sram kakor sina. Naj pa vstopi fant zdajle doma med druge šolarje! Postavim, k deseti maši naj gre pred oltar! Vse-križem se bodo zazijali vanj in za stavo bi potrdil, da nihče ne bo tiste nedelje pri maši, kakor je prav in je zapoved za kristjana. In zavrelo bi od vesele nevoščljivosti po fari, da ne bo kazno stopiti med ljudi. „Aha, študent! Pa jo je obesil na kol! Prepleto hitro je doštudiral! Prav mu je, staremu namreč! Kaj bi gledal bajtar tako visoko. Če naši kmetiški konje vodijo pri oranju, naj bajtarski koze pasejo. Počemu bi hodili po kozarje na Trento? Je dovolj doma tega drobiža.“

Kakor bi jih slišal štiridesetoralske možakarje, tako natanko je vedel oče, kaj se zgodi, če prižene sina domov. Zato je naglo sklenil: „Ne pojde z mano, pa tudi o Božiču ne okusi domače potice, nalašč ne. Naj se izposti, negodnik! Za počitnice ostane v Ljubljani!“

Ko je popoldne razodel oče ta sklep na Franceljnovem stanovanju, se je storilo inako dvema: gospodinji in študentu. Študent se je žalosten takoj vdal v bridko sodbo, ker je vedel, da se ne da z očetom nič zbarantati. Regina je pa izkušala tolažiti in dokazovati, da bi bilo zelo dobro,

če bi študent prišel domov, se razvedril in razveselil pa potem radosten poprijel za delo. Oče je med dolgo litanijo Reginino natlačil pipo, prižgal, vrgel težko vrečo čez pleča in oprtan čakal konca. Potem je izpregovoril:

„Ostane, kakor sem rekel! Fant, ti se me pa varuj drugič, če ne boš drugačen!“

Težki, okovani črevlji so zaškripali po mostovžu . . .

Sprva je bilo Franceljnu bridko v duši. Pa je gorenjska grčavost kmalu pregnala grenkost. Navsezadnje se mu je zdelo popolnoma prav, da ne hodi domov. Nakoval si je vnovič dobrih sklepov in porazdelil dneve in ure, kako in kaj bo ponavljal in se učil v počitnicah. Edino zadnji dan v šoli mu je bil v izpodtiko. Njegovi součenci so prišli praznje oblečeni, za vratom nove kravate, vsi nemirni in razburjeni od radosti, da gredo na počitnice. Tedaj ga je zgrabilo. V oči mu je kipela pekoča rosa. Kričal je z drugimi kakor radosten, da bi zadušil trpljenje v srcu. Smejal se je, pel z drugimi vred — pa je sam čutil, da je krik in smeh in petje vse oškropljeno s solzami, da laže, ko se šali, da joka, ko poje, da mu srce krvavi in da je duša kakor roža v slani.

Težko je dočakal konca tega dne. S součenci je planil iz šole in hitel domov. Tam se je stisnil v kot in se bridko razjokal . . .

Na večer ga je našel Jaka, zasolzenega in potrtega. Jaka je bil dobre volje prvič zato, ker se je ta dan izselil Pepe in drugič zato, ker se je tudi on za par dni namenil domov.

„Ardičina, Francelj, kaj jokaš?“

„Saj ne več. Poprej sem pa res. Tako se mi je zahtelo domov!“

„Ne jokaj, Francelj! Tri leta nisem videl doma, tri leta, ne par mesecev kot ti. In nisem jokaj, ardičina! Uči se in pozabi! Jaz ti prinesem orehov, tepk in jabolč in potico privlečem seboj kot mlinsko kolo veliko.“

Sladek je bil ta lek za Franceljna. Od viharja upognjeno drevesce se je vzravvalo. Takoj v jutro se je lotil učenja z veliko vnemo, da mu je pri obedu celo Regina prigovarjala, naj le gre na izprehod, je že dosti, če se uči celo dopoldne. Pa ni šel.

Regino je napolnila z občudovanjem železna vztrajnost. Zaeno se ji je pa zasmilil. Zato mu je sklenila pripraviti izredno veselje za sveti večer. Naravnala se je k grofinji A.,

kamor je hodila že več let praznovat z Matevžkom sveti večer pod božičnim drevescem. Tamkaj je razodela željo, če bi smel razen Matevžka še en revež-študent z njo, ki nikdar ni videl kaj takega, ki pa ni šel na počitnice, ker so doma revni, potovanje pa drago.

Regina je prišla domov z veselim poročilom in hitela k Franceljnu, preden se je preoblekla.

„Francelj, ali si že videl kdaj božično drevesce?“

„Ne vem, kaj je to. Menda ga nisem.“

„Bi ga rad?“

„Zakaj ne?“

„Torej pojdeš, ker si priden, nocoj z mano in Matevžek pojde, k grofinji A. Tamkaj boš videl krasoto! Kakor nebesa! In molitvenik dobiš, pa peciva in bonbončkov! Hočeš?“

Francelj je zaprl knjigo in veselo pokimal.

„Prav, le zapri knjigo. Se bo treba pripraviti. Ves se preobleci, osnaži škornje, umij se, dvakrat se umij, grofinja je tako natančna in kontesa še bolj. Vsak madež vidi — od daleč že.“

Francelj je takoj odklenil skrinjico in začel iskati pražnje obleke. Pa se je takoj vrnila gospodinja.

„Še nekaj, da ne pozabim. K tako imenitnim ljudem ne smeš priti, kakor kam drugam. Najprvo se globoko prikloniš, potem postoj za vrati, če ti nič ne reko, se pokloniš še enkrat in nato stopi k gospe grofinji in ji poljubi roko, potem pa še kontesi.“

„Kaj, kako, roko, pravite, da bi poljubil. Ženski roko poljubil, obema — pravite —“

„Kaj se čudiš, saj nismo na kmetih! Tako zahteva olika. Če se vedeš neotesano, ne moreš z menoj!“

„Pomislite, da sem bil doma tepen, ker nisem poljubil roke kaplanu — ki je duhoven in mašuje, pa je nisem. Skril sem se rajši —.“

„Pomisli, da ne dobiš molitvenika, ni bonbončkov in drevesca ne vidiš — le trmast ne bodi . . .“

„Če je ta reč za tako ceno na prodaj, potem ne bom videl in ne bom užival.“

Francelj je zaloputnil skrinjico in sedel na pokrov. Regina je pa zlovoljna odšla:

„Trma kmetiška!“

Zmračilo se je. Nikogar doma. Francelj sam v temni sobi.

Tedaj je priplul k njemu sveti večer, sveti večer izpod domačega, lesenega krova . . . Zadišalo je po kadilu, svetilka pod stropom je gorela jasneje . . . V kotu so se klanjali pastirci pred jasicami . . . Angelj z glorio je frfotal vesel in nemiren nad hlevom . . .

Vsa družina za belo pogrnjeno mizo . . . Na obrazih svečanost, v očeh radost in veselje . . . Po sneženih dobravah pesem zvonov — baklje po stezah — vse namenjene tjakaj, kjer je pod goro gorela vesela luč v cerkvenih oknih . . .

O — o — Francelj je zaječal in se sključil . . .

Ustanova.

Ni je tako skrite kotanje v temnem lesu, da bi je ne posikal visokega poletnega dne veseli solnčni žarek. Tudi na bridko Franceljnovo študentovsko življenje so se vsuli nekega dne radostni prameni. Francelj je dobil ustanovo — ne veliko, a dobil jo je.

S tako vnemo in lahkoto še ni nikdar pisal očetu kakor tedaj. Ko je bilo pismo doma prebrano, je rekel oče: „Vsaj nekaj v teh žalostnih časih! Sat medu v praznem panju.“

Ker je Francelj naznanil dan, kdaj prejme ustanovni znesek, je oče v skrbeh za denar zopet romal v mesto. Hitro sta se skrila dva desetaka in nekaj srebrnega drobiža v njegov žep na varno. Štiri desetice je pa podaril Franceljni z resnim opominom:

„Na, pa nikar ne zapravljaj!“

Francelj še ni bil nikoli posestnik tolikega kapitala. Zato sprva ni niti pomislil, da bi denar zakupil. Hotel se je navžiti tiste sreče, ko človeku cinglja v žepu srebro. Neprenehoma je tiščal roko v žep in skrivoma prešteval desetice, če se mu ni katera izmuznila. Na večer jih je zavezal v ogel rute, da niso zdrknile iz žepa.

Toda navsezadnje se je bilo treba vendarle odločiti. Kaj bi? Ni dolgo prevdarjal. Zakaj kapital ga je napuhnil in pohujšal. Zaželel je ovratnik in kravato, kakor so jih nosili gosposki študentje. Svojo misel je razodel Jaki.

„Pa daj,“ je razsodil Jaka. „Da pa ne boš potem čisto suh, narediva tako-le: Ovratnik kupiva nov, kravato ti pa jaz dam za eno desetico, dasi sem za Božič plačal zanjo pet grošev. Potemtakem ti ostane še ena desetica.“

Francelj je bil vesel te ponudbe in kupčija za široko, z rdečimi pikami posejano kravato je bila takoj gotova. Toda druga težava je bila, da ni imel Francelj srajce, na katero bi bil pripel zlikan ovratnik. Ali obeh iznajdljiva modrost je tudi to težavo zmogla.

V soboto zvečer si je Jaka izposodil od Regine škarje, šivanko in konec sukanca. Nato sta se zaklenila in izvršila kruto operacijo na kmetiški srajci. Odstrigla sta ji širok ovratnik, odtrgala vrtavko, prebodla gumbnico spred in zad na ozkem paščku, zašila kakor sta pač znala — in omuljena hodničevka je čakala gosposkozlikanega priveska. Jaka sam ga je kupil natančno po meri — in Francelj se je postavil: Z desetico v žepu, za vratom gospod se je napotil po mestu.

Kakor pa izvira iz greha greh, iz denarja denar, iz dolga dolg — tako menda iz ničemurnosti nova ničemurnost. Kakor je Francelj poprej tiščal denar s skopuško nervoznostjo, tako mu je pričela sedaj presedati desetica. Na vsak način je hotela iz žepa. Trikrat je obkrožil pot „krog mesta“ in pregledaval izložbe. Kar se mu posveti. V nekem oknu zagleda lepe paličke — in cene. Na eni bere: Samo 10 kr. „Prav zame so jo pokazali,“ je razsodil. Vendar si ni upal v trgovino. Še četrtič se je izprehodil po taistem potu, dodobra vse prevdaryl, se odločil — in si kupil paličko.

Nerodno, kakor nekdanj leskovko na paši, jo je nesel in vihtel. Pa kaj zato. Nosil je ovratnik in kravato, imel paličko — denar ga je pohujšal in pogospodil.

Ker je videl, da ljudje trumoma gredo na Franc Jožefov trg, se je pridružil množici in ponosen korakal z njo. S trga je donela kričeča godba iz velikanskega šotora. Nad vhodom napis: Circus Sidoli. Vse je vrelo vanj.

Tedaj se je pa Francelj bridko pokesal, da je kupil paličko. Za desetico bi lahko videl cirkus. Pa je bilo že po toči. Zato se je postavil pred šotor, roke prekrižal na hrbtu, poslušal godbo in zamahoval takt s paličko. Dasi ni videlo oko, pa je užival posluh in živa domišljija je zrla dirjajoče konje, na katerih so plesali jezdeci in skakali skozi obroče.

Ob tem užitku se je pa izvršil nenadoma napad, atentat na lastninsko pravico. Raztrgan čevljarček se je priplazil do zaverovanega Franceljna, mu potegnil bliskoma paličko iz rok, zakričal: „Kaj se boš postavljaj, kmet!“, ošvrknil ga po hrbtu in zbežal.

Ko se je Francelj ozrl, je že bežala kopa tovarišev čevljarčkovih, ki je nesel dvignjeno palico kot zastavo pred njimi — proti Ljubljani in izginila za oglom.

Francelj je bil tako preplašen in iznenaden, da ni mogel z mesta. Ko se je ojunačil, je pa spoznal, da bi bil pogon brezuspešen. Otožen je povetil glavo. Nič več ga ni veselila godba in cirkus. Žalosten se je napotil takoj domov in premišljal klaverni konec svoje gosposke gloriije.

Konec semestra.

Pobožični tedni so jadrno ginili. Francelj je z vsakim dnem živeje občutil bližino trenutka, ko se s katedra ozre vanj profesor Valentin in mu pomoli z nervozno-tresočo se roko izpričevalo. Popolnoma razločno je že videl, kako mu bo razrednik hudomušno pomežiknil, ko bo segel po žetvi svojega truda in ponesel domov snop ljulike namesto klene pšenice. Celega razreda se je polasčala razburjena resnost. Vsak je hitel in ponavljal, kjer in kakorkoli je mogel. Zgodilo se je, da je dijak, ki je ponavadi odgovarjal mlačno in vegasto, nenadoma vzplamtel, kakor požar in govoril, da so se sami odličnjaki prvih dveh klopi ozirali vanj s strmečim licem. Toda Francelj ni bil prištet med te izvoljene. Kjer je pogorišče dognana reč, tja ne bo pameten človek nosil vode. Franceljna ni nihče vpraševal, če želi tuintam izboljšanega reda. Sam se tudi ni ponujal in se tudi ni ukvarjal z zagonetnim koncem: Padem ali ne padem. Njegova usoda je bila popolnoma jasna. Ali prav zato so ga mukoma trli zadnji dnevi semestrov. Kdor čaka sodbe, in se mu svetlika le majhen plamenček nade, se vendar redi njegova duša ob tem skromnem upanju nočindan. Kdor je pa obsojen preden je sojen, čaka tega dneva s topo jezo in nepotrpežljivim nemirom. Njegovo hrepenenje vzklika zadirčno: Pokaj čakate? zamahni, izpregovori! Nič novega ne bo iz tvojih ust. Samo da mine ta hip, ki sem ga že stokrat prestal v duši in sem ga navajen.

Tako nekako je pričakoval Francelj konca. Učil se ni. Celo Jaka je obupal in ga ni več priganjal. Pri starinarju je izsledil dve krvavo poslikani indijanarici in ju kupil ter poklonil Franceljnu, da bi zvečer skupno brala in se učila nemščine. Lotila sta se. Slovar je trpel izredno silo; zakaj za vsako drugo besedo sta ga listala in mučila. Često nista mogla iz zagate ne s slovarjem, ne s slovnico,

— in takrat jima je pomogel Matevžek. Dokler je opisoval avtor široko stepo, neprodiren pragozd, vreme in vročino, dotlej nista zmogla nad dve strani na večer. Pa se je polagoma počela historija vozlati, izza listov so pogledale bojne sekire, škampi so vihrali ob šotorih, kača klopotača je sikala po listju in ovila ubogo žrtev — zabliskali so se noži, topot konj — kakor bi jih rodila zemlja, počile so muškete — o — Jaka je smrčal in hropel, z rokami grabil po mizi in priganjal: „Še, še — le beriva, ardičina, so jih, kaj!“

Franceljnova domišljija je čudovito oživila. Tiha plahost in strah pred koncem semestra in vsem tistim, kar bo ta konec rodil — vse je poizginilo. Nepoznan pogum se mu je rodil, bojevitost mu je segla v ude. Z Jako sta posnela in uprizorila najzanimivejše naskoke in napade, se splazila ponoči na dvorišče in preplašila vso hišo z indijanskimi klici, pritihovala se potem v sobo, da se niti Julijo ni prebudil in da čuječa Regina, vzdramljena po bojnih vzdrikih, ni upala dolžiti teh dveh, da bi kalila nočni mir. Jaka in Francelj sta pa z zvito modrostjo drugo jutro prepričavala vsakega, da so tega krivi breznovi mački.

Ko sta prečitala obe knjigi, sta se jih lotila vnovič — in še tretjič. Jaka, ves otrok po srcu, je pritresel nekega večera novo indijancarico in dela in užitka je bilo vnovič dovolj.

Konec semestra se je ob tem približal do zadnjega dneva. Šele ob tej uri se je Francelj zopet predramil. Zakaj, odkar se je zatopil v povesti divje stepe in neprodirnih pragozdov, mu je veselje do šolske knjige zamrlo. Njegovi naravi je bolje prijal divji krik indijanskih rodov, boji Špancev za palisadami, kakor pa suhoparni latinski stavki. Sanjal je samo o Ameriki, hrepenel po dogodkih, pollaščale so se ga kljubovalno drzne misli, da bi jo nekega dne potegnil preko morja in se nekoč v spremstvu rdečih Indijancev vrnil v domovino — bogat in občudovan. Živa in bujna domišljija, razgreta po takem berilu, ga je preprijala skozinsko.

Šele zadnji dan, ko je v jutro korakal proti gimnaziji — brez knjig — praznje oblečen, ga je hipoma pretreslo, kakor bi ga nekdo poklical iz sanj. Tako živo je slišal glas tik sebe, da se je ozrl. Zdelo se mu je, da je izpregovorila mati: „Sin, kaj si storil?“

V tla je pogledal ob tej priči. Pa je še enkrat slišal materin glas in pred seboj je videl objokano žalostno lice.

„Sin, kaj si storil?“

Spomnil se je, da bo vendar treba domov poslati o izidu pismo, katero bo rodilo zadosti žalosti očetu in materi. Treba bo takoj napovedati, da pride na vrsto šolnina, da izgubi ustanovo in drugih križev se bo namotalo dolga štrana. Gledal je očetovo resno lice, stresel se pred solzami, katere izjoka mati.

Ko bi bila sedajle prva konferenca! Popravit bi temeljito in zmagal vse izkušnje. Pa sedaj? Pol leta je izgubljenega! Zdrknila je ta polovica v večnost. Ne bo je nikoli več. Hujše je to od greha samega. Za greh se pokesa — Bog je dober — dobi odpuščanje, in kar je nosil, je odvzeto z njegovih ramen. Tu pa ni usmiljenja in ni pomoči.

Takih misli je prišel pred gimnazijo, kjer je trčil ob gručo veselih dijakov. Smeh in dovtipi so doneli iz gneče, ki je strmela na vogal, odkoder se je bleščal velikanski lepak. Francelj obstoji in bere:

„Vabilo na ples, katerega prirede z vso slovesnostjo krivično in pravično umorjenih duš — dvojke in trojke c. kr. gimnazije v dvorani kranjskih čarovnic vrhu Kleka. Za godbo poskrbe jezni očetje in objokane matere.

Odbor prvih trojk.“

Francelj se je ob tem branju spočetka nasmehnil. Pa se mu ni dalo. Lepak se mu je zdel naravnost pregrešen in s studom se je obrnil od njega. Ali potegnil ga je sošolec repetent Vihar za komolec in iz širokih ustnic je zagolčal:

„Si bral? Dobro so si jo izmislili. Profesorji so jezni, kar se da!“

„Neumnost!“ ga je zavrnil Francelj in mu izmaknil komolec.

„Zakaj? Narejaj se no! Seveda, ti posebno, ker si odličnjak!“ Francelj mu je ušel med množico in se stisnil k vratom, kjer je čakal potrj in obupan usode.

Dokaj dolgo je šumelo in vrelo v razredu, preden se je pojavil razrednik Valentin. Njegov korak je bil danes izredno slovesen. Po licu je bilo razlito veličanstvo sodnika. Naočniki so se blesketali z izrednim sijajem in iz njih so letele strelice pogledov po šoli, ko je hrupno položil debeli šop izpričeval na kateder in se ozrl po učencih.

Razred je obmolknil še z večjo tajno pričakovanja nego ob prvi konferenci. Razrednik je po kratkem molku izpregovoril:

„Dan plačila, dan žetve! Kar sem Vam poudarjal ob prvi konferenci, poudarjam danes. Naj se okrene na pravo pot, kdor more. Kdor pa ne more in noče, naj ubere drugo stezo, naj se usmili sebe, staršev in usmili nas. Zakaj ponavljam vnovič: Rešetali bomo drugo polletje brez usmiljenja po pravici in resnici, da ostane zrno, pleve pa naj odnese veter kamorkoli!“

Razrednik se je ozrl tedaj zopet po zadnjih klopeh. Francelj se je v grozi sključil v klopi in si ni upal dvigniti oči kvišku.

„Pleve naj odnese veter kamorkoli . . .“ je odmevalo s stoterim jekom v njegovi duši. „Kamorkoli?“ — Iz indijanaric mu je namignila Amerika. In ob tej uri žalosti bi se bil napotil peš preko oceana, da bi le dobil tovariša, ki bi mu rekel: Pridi, greva!

Preden se je iztreznil ob taki misli, je že donelo njegovo ime s katedra. Plah in boječ je iztegnil roko po izpričevalu in takorekoč zbežal z njim iz šole. Izmuznil se je pri stranskih vratih in tam za vodo šele pogledal, kaj je pravzaprav napisanega. Po zraku so frčale redke snežinke in nekaj se jih je vjelo na izpričevalo in so se stajale v drobne kaplje, ki so polzele po listini, kakor solze po Franceljnovem licu. Tri dvojke so zrle nanj, kakor troje žrel, iz katerih so se glasili očitki in žuganje. Vsa groza, ki se ima roditi iz tega: očetova jeza, dolga pridiga gospodinje, matere žalostni jok — ga je objela, da se je plazil za Ljublanico proti stanovanju kakor hudodelnik. Preudarjal je potoma, kako bi ukrenil z izpričevalom. Vsako misel je zavrgel, dokler se ni oprijel edine pametne, kakor je sodil. „Kljuboval bom! Nihče ne vidi mojega izpričevala!“

Po temnih stopnicah se je priplazil neopažen in šel kviško v podstrešje. Tam je poiskal skrito skladnico opeke, privzdignil nekaj kosov in podtaknil izpričevalo. Nato je šele šel v stanovanje in sklenil, da bo odgovarjal na vsako vprašanje: ga nimam.

Tako je ostalo. Celo Jaka ni zvedel, kam ga je skril in na vse grožnje in vsa vprašanja je ponavljal refren:

„Ga nimam.“

Sam je pa trpel toliko, da se ni pritaknil jedi opoldne.

Karneval.

„Francelj, ne obupuj! Danes je pustni torek, popoldne ne delam. V Zvezdo gremo gledat „brno“ in loviti pomoranče. Če si padel, kaj bi tisto! Saj so drugi tudi!“

Tako je Jaka tolažil Franceljna, ko je tistega dne slačil delavsko obleko in se pripravljaj za pustno popoldne.

„Ardičina, boš videl! Vsa žalost te mine!“

Francelj je sicer sklenil, da se ne gane s skrinjice, toda Jaka ga je pregovoril in sta šla v Zvezdo.

„Kakor bi ves svet poblaznil!“ je omenil Jaki.

„Ardičina, drži se me in se naglej!“

Skozi gnečo sta se rila. Vsekrižem se je smejala. „Konfeti“ je deževal po licih in glavah. Umazani čevljarčki so za gospodo pobirali sladkorno zrnje po tleh in ga zobali. Tudi Francelj se je parkrat pripognil, za kar ga je pa Jaka oštel, češ da to ne gre za študenta. Proti kazini je bila gneča čedalje gostejša. Nekaj jezdecev vitezov — je jahalo po cesti. Za njimi so vedli velikansko „brno“ našemljeni ljudje. Ko je sprevod došel pod balkon kazine, so se vsule od tamkaj v plohi pomoranče na ljudstvo in maske. Nastal je boj in pehanje in lov za tem sadjem, ki je deževalo vedno gosteje med ljudstvo. Žive kope so se previrale po cesti. Franceljnovi naravi je ta hrup ugajal. Jaka je potegnil za suknjič:

„Pojdiva še midva!“

„Počakaj! Začno metati v dalj — tedaj bova lovila.“

Jaka je imel izkušnjo. Oranže so začele frčati čez cesto, Jaka in Francelj sta imela kmalu polne žepe še preden se je množica obrnila in navalila s ceste v Zvezdo.

Poleg Franceljna je stal bled deček, lačen in reven. Ozebli prsti so gledali iz čizmov. Lovil je in lovil — pa vse so mu močnejši iztrgali iz rok. Franceljnu se je zasmilil in mu pomagal, da je slednjič vendar otel zase pomorančo. Ko mu je priletela druga prav pred noge, je planil hudoben fant nanj in mu jo izbil iz roke ter ga udaril s kamenom po glavi. Francelj je vzkipeł. Ko je pa zagledal, da se je curek krvi pocedil na lice ubogemu dečku, je planil nad hudobneža — roparja in ga podrl na tla. Ker je bil pa močnejši, se je izvil Franceljnu, ga udaril in zbežal. Toda Francelj ni odlegel. Udaril je za njim, ga dotekel in skviška navalil nanj, da ga je vnovič podrl na tla.

V tistem hipu se je pojavil stražnik in zgrabil oba z močno roko. Francelj je kot tožnik in maščevavec kričé razodeval zlobo ujetega fanta, na kar je stražnik odvedel oba na kraj, kjer je bil ranjeni deček. Jaka mu je močil s snegom rano — ljudstvo je ogorčeno dvigalo pesti.

Čuvaj je izpustil Franceljna in ga pohvalil, ker je ujel zločinca, tega je pa odvel seboj. Toda sredi razjarjenih gledavcev se je bliskalo nekaj zlobnih oči, katere so gledale z grožnjo na Franceljna in mu prisegale osveto. To so bili poulični potegoni, prijatelji odvedenega zlobnika.

Francelj teh pogledov ni videl, ker je bil preponosen za svoje dejanje, katero so ljudje glasno hvalili.

Toda usoda prihodnjega semestra je bila prav s tem dejanjem zapečatená.

Kaj poreko oče . . .

Ko so se zbrali prvi dan novega semestra dijaki v šoli, je Francelj strmel. Sam je prinesel seboj žalost in resnih naklepov dobro vrsto — součenci so pa bili prešerno veseli in razposajeni. Da so odličnjaki z zmago-slavnim nasmehom gledali po razredu in se pogovarjali hrupno — temu se Francelj ni čudil. Da so pa zadnje klopi, koder je „bila toča“ brez usmiljenja, kar norele, tega ni razumel. Zakaj kljub karnevalu in pomorančam, katere je naložil, kljub Jakovemu tolažilju, se v Franceljno srce ni naselila radost. Ni bila še izgovorjena zadnja in edina beseda, katera je bila Franceljnu dotlej — edina dogma dejanja in nehanja: Očetove besede še ni slišal. Od doma je sicer prejel kratko in resno pismo, da oče pridejo čim preje v Ljubljano in da se tedaj domenijo, kaj bi z njim. Druzega nič.

Prav ta hlad, ki je dihal iz pisma, je bil za pone-srečenega študenta strup. Od očeta pa tako pismo? Na zadnji strani — dvakrat je pogledal — nič pristavka od matere! Še to povrh! Torej molk — taka žalost in jeza, da utihne celo svarilna beseda, — in se srce v bridkosti zapre in joka samo váse grenke solze in govori samo sebi žalostne besede.

Francelj se je natanko domislil takega molka, kakor ga je doživel doma. Razžaljen je bil glavar družine tako bridko, da je izpregovoril v navalu jeze — in beseda, ki

je prišla na dan, je bila kletev. In ko je bila izgovorjena iz ust, ki je niso poznale, je udarila po družini kakor božji bič. Materi so se udrle solze, sivi ded se je poslovil od peči in brez besede odšel k sosedovim, otroka — Francelj in Janezek — sta se stisnila v temen kot in prisluškala v trepetu. Oče je pa pomaknil pokrivalo glokoko na oči — in obmolknil. Nad družino, kjer je postavila tron tiha lju-bezen, se je nagnila grenka teža — očetovega molka. In ko so sedli k večerji, se je vrnila skleda s komaj dotaknjeno jedjo nazaj v kuhinjo. Tudi jed je bila vmešana z grenkostjo — očetovega molka. Rožni venec, ki je polglasno izgovarjan po večerji kipel pod leseni strop kot pravna daritev, je oblažil očetovo razžaljenje, iz srca se je rodilo odpuščanje, in ko je oče iz kanglice pokropil hišo in izpregovoril: „da božja pomoč ostane vedno pri nas“ — so se razjokala vsa srca v radosti.

Te družine sin je bil Francelj, in tega molka strah ga je prevzel ob hladnem pismu in zato je strmel sredi veselega vrveža sošolcev.

Mrakotnega lica je stopil razrednik Valentin v sobo. Vrata je zaloputnil, da so se odzvale šipe na oknih. Tudi kateder je zaprl, da je počilo kakor strel.

„Ni bila žetev tako bogata, da dvigate po nepotrebem toliko prahu. Nismo dejali vevnice iz rok. Poslednje bo gorje od prvega! Kdor noče, mu ni pomoči — nolenti non fit iniuria . . .“

Tako je izpregovoril prvi hip novega semestra profesor Valentin in njegovo oko je vnovič poiskalo zadnje klopi, kjer so sedele izdesetkovane vrste učencev. Nato je vzel v roko knjigo, premeril cvrkajočih korakov sobo gorindol, zroč zamišljeno v tla, potresajoč pomalem z glavo, kakor bi odganjal strupene misli — potem pa takoj začel: pronomina personalia.*)

Francelj je poslušal, kakor je bil dodobra sklenil. Trikrat ga je vščipnil zahrbtni sosed — repetent Vihar — pa je potrpel voljno to krivico, da mu ne bi ušla beseda profesorjeva. Zdelo se mu je celo, da je razrednik parkrat z milejšimi očmi pogledal nanj, posebno ker je dvakrat to uro dvignil roko, kar je bilo v zadnjih klopeh dogodek, ki je bil skoro v spotiko trdovratno nazadnjaškemu oddelku.

*) Latinsko: Osebne zaimke.

Vendar pa Franceljnovega srca ni pomiril niti pogled, celo pohvala profesorja Mihaela zadnjo uro ga ni ogrela. Nad njim in njegovo usodo je viselo mračno vprašanje: Kaj porekó oče? Dokler ne bo izpregovorjena ta edino-veljavna sodba za sina, tako dolgo ni prostorčka v srcu, kjer bi se zasmejala radost.

Ko je šel po stopnicah v stanovanje, je zaslišal s hodnika očetov glas. Kakor nekdanj Izraelci pod Sinajem ob gromu zapovedi, tako je okamenel Francelj sredi stopnic in se stisnil k steni. Prisluhnil je.

„Tako? — Da nima izpričevala? — Skril ga je, paglavec!“ Te očetove besede je vjel. Regina ga je tožila, da ne pokaže izpričevala in se izgovarja trdovratno: ga nimam.

„Ponj!“ je hipoma sklenil.

Sredi temnih stopnic je sezul škornje in se brezslušno splazil na podstrešje, kjer je izpod opeke vzel dokument in se neopažen vrnil do škornjev.

Še nikdar se mu ni zdel oče tako ogromen velikan, kakor to uro, ko je stal pred njim — grešnik pred sodnikom.

„Tako, fant! ti si doštudiral! Dosti draga je latinščina, s katero boš klical praseta na gosposvetski gmajni. Zakaj gor te popeljem. Pa takoj!“

Kakor je bila trda ta beseda in žuganja polna, se je je Francelj vendar pravzaprav razveselil v svojem srcu. Samo da je bila beseda — da ni bil molk!

„Nisem mogel, oče,“ je izpregovoril Francelj in segel v žep po ruto.

„Le, kaj si imel opravka, da nisi mogel? Ni živine pri hiši, da bi jo vrdeval, niso pridelali koruze, da bi jo robkal in statev tudi ne, da bi sukal za tkanje.“

Ker so študentu kapale solze po licih, se je oglasila Regina.

„Oče, ne zamerite, Vi ne razumete. Ljubljanske šole so hude!“

„Hude, hude, že razumem, pa za očetove groše hude, ne za fanta!“

„I, no, Matevžek, govori ti!“

Regina je namignjila sinu na pomoč.

„Takole je, oče: Če bi se bil Francelj nočindan učil, morda bi bil zlezal do — nemščine. Tam bi ga pa deset inštruktorjev ne bilo rešilo. Če ne zna — pa ne zna. V enem mesecu se ne vlije v glavo, kar se drugod dve, tri leta uči.“

„Pa menda ni samo nemščina! Kje imaš izpričevalo?“
Francelj ga je potegnil iz žepa in ponudil očetu.
Regina se je zavzela.

„Viž ga! Ponoči sem mu stikala po žepih in knjigah za izpričevalom. Kje si ga imel?“

Francelj ni odgovoril, Matevžek je pa očetu razlagal rede.

„Da si mi doma takoj po šoli popoldne. Dodobra se posvetujem, kaj bi s teboj.“

Oče se je okrenil in nič ni rekel „z Bogom“, tudi Regini ne.

Krog četrte ure se je oče vrnil in z njim bogoslovec Nace, Franceljnov strnič. Njega je oče poklical za razsodbo.

Študent je sedel na skrinjici, ko sta vstopila. Na kolenih je imel zaprto knjigo, zamišljen in nemiren, kako se odloči: Ali pastir v Korotanu na Gosposvetškem polju — ali še nadalje študent. Resnica je bila, da Franceljnu ni bilo kdovekaj do nadaljnega študiranja. Ali zelo bridko je pa bilo spoznanje, da bi moral za kazen mimo doma — past v tuje kraje in ne lepih zvončastih krav, tudi ne bele čede ovčic, ampak svinje. Kakor izgubljeni sin v zgodbah. In natanko je že videl sebe, kako se bo raztrgan in umazan spopadel z umazanimi živalmi za ostanke ob koritu. „O,“ je vzdihnil bolešno. „Ali je bilo tega treba?“

Bogoslovec Nace je stopil predenj in mu govoril dolgo pridigo. Francelj jo je tiho poslušal, toda njegovega srca se te besede niso kar nič dotaknile. Dogma je edino očetova beseda — vse drugo — se posluša — pa se ne sliši.

Ko je dogovoril strnič Nace študentu, se je obrnil do očeta.

„Kakor sem Vam rekel, stric; ostane naj. Pravzaprav bi bil resnično moral v peti razred in ne v latinsko. Če pade še enkrat — ni izgubljeno leto. Saj je dobro, da dobi trdno podlago takoj spočetka. Drugo leto se bo šele pokazalo, ali je za šolo, ali ni. Le poskusite!“

„Dobro govoriš za fanta, za očeta so pa take poskušnje hentano drage. Pa naj bo. Sin, ti pa zapomni, tukajle je priča: Ti troški, ki jih imam morda po nepotrebnem s teboj, se ti odtegnejo pri doti, če je sploh kaj bo. Ne boš zapravljal meni — zapraviš sebi — negodnik!“

Ko je oče naročil še gospodinji: „Trdo ga imejte in privežite ga na kratko,“ je oprtal bisago in odšel resen in strog, kakor vtelešena božja in človeška zapoved.

Osveta.

Na stanovanju se je izvršil za Franceljna važen dogodek. Takoj prve dni v novem semestru se je naselil namesto Pepeta — študent Pepi, drugošolec. Ime in kraj sta Franceljnu takoj dokazala, da ni revne hiše sin. Tudi pri mizi je bilo taisto. Regina je Franceljnu razložila, da plačuje Pepi pet goldinarjev več na mesec in da mora zato imeti boljšo hrano. Vse to Franceljna ni nič motilo in pohujševalo. Radoveden je bil edinole: kakšen je ta fant. Pravo veselje je doživel, ko mu je Pepi prvi večer razodel, da ima tudi tri dvojke. To dejstvo ju je takoj zblížalo.

Kaj pa značaj?

„Pepi — Pepi, kratke hlačke, mehki čizemčki — Bog ve — Bog ve . . . Mehek bo, cmerav in piškav.“ Takole je tuhtal Francelj in opazoval izpod čela novega tovariša.

Ali na njegovo radost se je kmalu pokazalo, da je ta gospodek le umetno narejen. Pod obleko je plula zdrava kmetiška kri, v par dneh sta bila že kakor brata, in celo Jaka je užival ljubezen novega stanovavca kljub svoji črni delavniški obleki. Vse stanovanje je kar oživel z njegovim dohodom. Pepi se je razvil že prvi teden — in čedalje večjemu razvijanju ni bilo ne konca ne kraja. Zanj ni bilo ne strahu očetovega, ne besede Reginine, ne dvojkinе šibe. Ni ga bilo, ki bi bil nategnil brzdo sinčku-edinčku bogate kmetiško-trgovske hiše.

Kakor se je Francelj novega tovariša razveselil, se je ob tem razvoju vendarle zdrznil in pomislil. Ali kdo bi se ustavljal? Pepi je imel denar, imel sladčic od doma — imel vse — in vsega je bil deležen Francelj. Zato je samo postal za hip na tej novi poti — potem jo ubral radosten za Pepijem.

Zunaj je vscvetela pomlad. Francelj jo je občutil kakor gorska roža, ki v vročem hrepenenju prebode sneg in nad njim — nepočakana — vzbrsti in zacvete. Pepi pa ga je vodil na steze, katerih Francelj doslej še ni poznal, vun od prahu in ropota — v probujeno naravo.

Ker sta morala skrbeti za zbirke, Pepi za botaniko — Francelj za hrošče — sta jo urezala vsako prosto popoldne iz mesta: Tivoli, Golovec in Šmarna gora — to je bilo njuno torišče. Pozno pod večer sta se šele vračala — trudna, umazana in lačna. Drugi dan sta vlekla v šolo rastlin in hroščev, kakor jih ni imel nihče. Toda zato sta bila redno nepripravljena iz vseh predmetov in kmalu sta

se privadila dvojkam, kakor biču ciganova kobila. Beg za izrednimi hrošči in rastlinami pa je vzplamtel v pravo strast, in za Franceljna se je razvil v koristno obrt. Začel je pravo trgovino s hrošči, katere so z veseljem in drago plačevali gosposki odličnjaki, ker je profesor Alfonz kot pogoj dobrega reda postavil: lepo zbirko.

Vsled tega je kmalu nedostajalo delavniških prostih ur — zato sta dodala še nedeljo.

Pepi je zvedel, da so se pojavili v rakovniških bazarjih obrobljeni kozaki. To je razodel Franceljnu in obožena z mrežami sta šla nadnje v nedeljo popoldne.

Krasota, tak lov! Čepela sta vsak s svojo mrežico v ločju, bosih nog, do kolen pogreznjena v blato. Nista izpregovorila in se nista ganila, da ni plusknil val po tolmunu in preplašil „divjačine“. Nad gladino je trepetajoče frkal kačji pastir, zbor mušic je plesal veselo svatbo in tenki drsalci so bliskotno smukali po vodni gladini.

Ob takem življenju in miru je pogledal z dna proti solncu topoglavi kozak, postavil se na glavo in se pognal iz globine proti vrhu — z zadkom naprej. Ko se je dotaknil gladine in dihnil vase zraka — tedaj ga je podlezla hipoma mrežica — in nerodni kozak se je motovilil po pasti, odkoder je romal v škatljo.

Ko sta nalovila, sta legla v senco in si privoščila južino, ki sta jo prinesla seboj. Komaj pa sta povžila prvi zalogaj, zakriči nekdo iz gozda: „Je že! Dajmo ga!“

Predno sta se še prav zavedla, kaj bi pomenjal ta krik, so planili trije „klativitezi“ iz gošče in vsi navalili na Franceljna. Ta je šinil kvišku in ob prvem udarcu, ki ga je zadel na glavo, spoznal napadalca: Znanec izza pustnega torka.

„Pepi, beži in reši kozake!“

Ta klic je izgovoril Francelj, nato pa udaril napadalca nazaj — in pobegnil za Pepijem. Toda napadalec ga je dohitel — in v hipu sta se zakotalila po tleh...

Tedaj se je razlegel krik, iz gozda je stopil čuvaj — napadalci so zbežali.

Povračilni dan.

Ko sta se vrnila Pepi in Francelj z Golovca, sta vpričo Regine trdovratno molčala o tem, kar se je zgodilo. Šele po večerji, ko je prišel Jaka dobro vesel z izprehoda, sta mu skrivnostno zaupala dogodek ob Rakovniškem bazarju.

„Ardičina,“ se je smejal Jaka in se veselo jezil.

„Te je, aha? Da bi ga tristo, baraba potepenska!“

„Vrnemo jim! Jaka, boš pomagal?“

„Ardičina, pomagal? Ali ne vesta, kaj so barabe? To je veriga, dolga veriga od konca do konca mesta in še počez. Če prvi ud zamaješ, se ti zganejo vsi — do zadnjega. Ko bi opravili samo s tremi, bi jih, ardičina; ampak sto si jih nakopljemo potem na glavo. Kakor zmaj so. Eno glavo odsekaš, iz krvi jih pa zraste sedem. So pravili pri nas stari ljudje.“

„Jaka, ti si bojazljivec,“ je pogumno zabavljal Pepi, kateremu so oči kar žarele. „Francelj, nič se ne bojva! Palico kupim, s svincem okovano! Pa šestošolce naprosim; ne veš, Zavrtnik Urban s prejšnjega stanovanja jih je sam do devet nagnal. Letos pojde k mornarici.“

„Aha, devet nagnal, devet, pa tako, da jih je za seboj podil, ardičina, kaj boš lagal?“

„Ne lažem! Saj sem videl! V Zeleni jami, na Gradu, na Golovcu — aj — cele vojske so bile!“

„Cele vojske,“ je povzel Francelj in se domislil indijanaric. Po mozgu mu je gomazelo.

„Daj, Pepi, naprosi ga!“

„Jutri mu povem in v nedeljo greva zopet loviti kozakov. Zavrtnik pride in še druge privede seboj! Jaka, boš videl, kaj so šestošolci!“

„Nisem za pretep. To reč pa vendarle pridem pogledat!“

„Le pridi, in boš videl, kar še nisi videl . . .“

Živahni Pepi se je čudovito razvnel. Planil je od mize in telovadil z naglimi kretnjami opisovajoč bojne prizore med študenti in postopači, kakor so cveteli posebno v oni dobi. Brez ministrskih odlokov je tedaj študent skrbel sam za svoj šport. Kakor poletni dan, nasičen kipeče vročine, nagromadi oblakov, prekriža s strelo nebo in zemljo ter pretrese vzduh z grmom, tako je zahtevala še po sveži in zdravi grudi dišeča kri dijaška naravnega viteštva in si — nevojena — sama iskala rak, po katerih naj splove prikipevajoča pena mladosti. Kakor podedovan greh — kmetiškega plemstva, so prinesli ljudski otroci seboj vojevanje. Zažarel je tedaj ponos svobodnega kmeta. Krasni suknjič ni bil več v zasmeh študentu in snovale so se demokratične lige višjegimnazijcev, katerih simbol ni bila gosposka dolga suknja, ampak kamižola, njih govorica — dialekt, priimek

— hišno domače ime. V koliko bo kulturni registrator te razmere grajal, v koliko hvalil, se ne ve. Toda eno dejstvo tiste dobe stoji trdno. Dejstvo je pa to-le: Noben petošolec ni tedaj bil še blaziran in noben abiturijent se ni podpisaval na intimna pisma z moderno šifro: Jaka Življenjasit!

Ko so nakovali dovolj načrtov in je prišel domov še Julijo, so polegli.

Ni bila navada, da bi se deček, kakor je bil Francelj, dolgo obračal po postelji in čakal spanca. Toda to pot ni zaspal.

Ko ga je objela tema, ko so njegovi tovariši enakomerno dihajoč že zdavna pospali, se njegove trepalnice niso utrudile in zaklopile. Iz teme so se rodili divji prizori prečitanih indijanaric; gazil je po stepah, prerival se skozi pragozde, kjer so z dreves segale po njem ogromne kače.

Njegova domišljija se je razburjala, slišal je udarce srca in vedno živahnejši ples slikovitih prizorov se je porajal v njegovi duši. Sredi pragozdov se je zasvetilo temno oko Rakovniškega bazarja. S Pepijem sta lovila. V zasedi so ležali šestošolci. Iz gozda so se navalili potepuhi nad Franceljna; indijanski klic — loza je oživila . . .

Toda v tem trenutku, ko je z vso živahnostjo govorila domišljija o boju — o zmagi, se je dotaknil njegovega posluha proseči glas: „Francelj!“

Zaokrenil je na vzglavju glavo in prisluškal na obe ušesi.

„Francelj!“ je šepetajoče zaslišal drugič.

„Morda Pepi sanja!“

Francelj se je dvignil v postelji in sede prisluškal. Toda Pepi je poleg njegove postelje tako mirno sopol, da ni bilo misliti, kot bi on zaklical. Francelj se je prestrašil in se zakril čez glavo. Domislil se je, da je legel brez križa, brez molitve. Pričel je: Bog in sveti božji križ, sladko ime Jezus in Marija . . . očenaš . . . Pa je tedaj zaslišal še tretjič glas: Francelj. Takrat ga je pa natanko spoznal. To je bila mati. Zdelo se mu je, da se je sklonila do njegovih lic nad posteljo, kakor večkrat doma. Ali to pot se ni smejalo njeno oko. Nič solnca ni bilo v njem, nič radostnega upanja. Trpljenje in žalost, ki je govorilo: Sin, zakaj si nama to žalost storil?

Francelj se je zdramil, spoznanje je rodilo grenek sad.

Obljube, sklepi, resna očetova beseda — strah pred koncem leta — vse je stopilo predenj, kakor zbor sodnikov. In pred tem zborom je obstal on nem, brez zagovora, sojen in obsojen naenkrat.

Ubogi študent je preudarjal, če ni rešitve. Kakor mračen gozd brez steze in poti so stali pred njim predmeti. Celo drugo polletje — brez koraka naprej. Zaigračkano, zapravljeno vse! Takrat se je domislil svojega sosedu Slamnikovega Franceta. Tudi ta je študiral — pa ni mogel naprej. Toda on je delal nočindan, da bi se dokopal kvišku. In ko je obtičal, mu ni očitala vest ničesar. Z jasnim licem je stopil pred očeta in povedal: „Nisem za šolo, oče!“

Ali Francelj? Njegova vest je govorila drugače ...

Zjutraj je vstal prvi in segel takoj po knjigi. Krčvito se je mučil, da bi izvršil latinsko nalogo; toda sama — tema in praznota. Kakor potapljavajoča ladjica je bil sredi vode brez vesla, brez krmila.

Ko se je probudil Pepi in ga zagledal ob preparaciji, se mu je zasmel.

Francelj ga je pogledal z velikimi očmi.

„Počemu se le ubijaš, ko imaš dvojko pribito, da je ne izruje nobena sila! Jaz ne pogledam nobene knjige več!“

„Ti? Ko ste bogati, pri nas je pa revščina!“

„Kaj tisto?“

„Saj ti ne razumeš in ne veš,“ je zavzdihnil Francelj in obupan odložil pero ter gledal topo v knjigo.

„Francelj, danes grem po Zavrtnika! Boš videl! Ne veš, kako je močan. Tepeni bodo, tako tepeni, da se jim še ne sanja ne. Dobro, da imam še nekaj denarja. Cigaret mu kupim. Zavrtnik strašno kadi. Pravi, da vsi mornarji kade. On bo tudi mornar. Zato mora kaditi.“

Tako je razlagal Pepi, ko se je oblačil. Francelj je polagoma zaprl knjigo. Ko sta šla v šolo, se ga je že polastila prejšnja lahkomišelnost, materni glas je izzvenel, in sin se je obrnil hitro na pot, po kateri je hodil doslej ...

Proti večeru je prišel Pepi in hrupno sporočil: „Francelj, Zavrtnik pride, in še drugi z njim! Halo, Francelj, v boj!“ Od veselja in navdušenja je vrgel klobuk ob tla.

„Pa še nekaj. Srečal sem ga, veš tistega, ki te je napal. Pokazal sem mu palico in zagrozil: Pa pridi v nedeljo zopet, če si upaš! Gotovo pride in še druge pripelje!“

Teden je potekal — čakanja poln. Tako sta se razburjala, da nista šolskih knjig celo nič odprla in vsak par dvojko sprejela tako hladnokrvno, kakor napolitanski osli debele batine trdosrčnih voznikov. V nedeljo nista mogla dočakati kosila. Regina je bila precej slabe volje, ko je delila juho.

„To pa vama povem, danes gresta oba h krščanskemu nauku. Pretekli nedelji sta bila brez njega. To ne gre! K frančiškanom pojdemo vsi skupaj.“

Dijakoma je odrvenela roka in nista spravila juhe do ust. Tako sta se prestrašila. Francelj je preko krožnika pogledal Pepija in ga podžigal: Pomagaj, reši naju!

Pepi je namrgodnil lice kot pravi crkljivček. „Gospa,“ je njergal, „jaz že ne morem iti danes v cerkev. V ponedeljek imamo botaniko in meni je naročeno, da prinesem z Golovca cvetlice. Šele ta teden so vzcetele tiste!“

„Pa naj jih drugi prineso! Zakaj prav ti?“

„No, dobro, ostanem doma in dobim še v botaniki dvojko, če hočete.“

„In jaz pa v hroščih! Pepi, jaz grem s teboj! Par kozakov moram ujeti in enega tesarja.“

„Tiho,“ se je razhudila Regina. Pa niso nič govorili pri obedu.

„Da mi ne gresta!“ je zažugala po kosilu gospodinja in legla k počitku.

Dijaka sta pa zataknila klobuke pod suknjiče in se izmuznila na dvorišče — od tam pa — neopažena na Golovec.

Zavrtnik je bil možbeseda. Zgodilo se je natanko po načrtu, o katerem je sanjal Francelj, kakor ga je razlagal Pepi: Klativitezi so doživeli poraz, da je celo Jaka zvečer udaril ob mizo in hvalil zaveznika:

„Ardičina, junak je Zavrtnik; vesel ga bo cesar, tako gotovo, kakor jaz nisem za to reč.“

Ker sta dijaka utekla Regini, je bila jezna, da teden dni ni izpregovorila besedice.

Toda malopridnika si nista vsled njene jeze grenila življenja. Vsak večer so z Jakom nanovo preudarjali zmago tiste nedelje in uživali sadove povračilnega dneva ...

Na dnu.

Čimbolj se je bližal konec šolskega leta, s tem večjo, nerazumljivo vzgojevalno trdovratnostjo je gospodinja molčala in se čedalje manj brigala za mlada dijaka. Zato sta brez nadzorstva, brez vodstva živela — prava kozlička brez pastirja. Če se je le dala iztakniti porednost, pogodil jo je navihanec Pepi, ki je imel za vse zvestega zaveznika Franceljna. Ta je pa v šoli dobil še par drugih tovarišev, katere je čakala taista usoda propada kakor njega.

Profesorji so vso to družbo črtali izmed živih in se niso brigali zanje. Zadnji dan pred konferenco so redno izvršili svojo dolžnost. Par minut, preden je zapel „zvon sile“, se je oglasil profesor Fran in poklical po vrsti čveto-
torice v zadnji klopi.

„Sedaj pa ‚nemi zemljevidi!‘“ Tako se je šalil.

„Torej: Vihar! Povejte . . .“

Vihar je vstal in odgovoril, preden je bilo vprašanje izrečeno:

„Še ne znam!“

„Sedite!“

„Frančišek N., povejte vi . . .“

„Prosim, se še nisem naučil.“

V dveh minutah so bili izprašani. Razred se je smejal, profesor Fran pa razsodil:

„Ostanete torej trdovratno ‚nemi zemljevidi!‘ Domo-
vina bo lahko nekoč ponosna na tako vrle sinove!“

Ko je zunaj sijalo solnce čedalje bolj vroče, ko je že vse dehtelo in zorelo v veselem poletju, se je Francelj brezmejno dolgočasil v šoli. Zato je presodil to-le misel: kaj mi koristi, če sedim v šoli? Če padem — in to je res-
nica — je popolnoma vseeno, ako padem vtopljenec na dno — ali če ostanem pod vodo blizu vrha. Zato je sklenil, da vsaj nekaj koristi še otme zase. Ker so duševne do-
brine izključene, se je oprijel gmotnih in sklenil, da poveča trgovino s hrošči. Ker se je semester bližal koncu, so se drugi dijaki učili, da bi popravili, izboljšali ali se morda še oteli. Zato ni nihče kaj prida utegnil, da bi iztikal za hrošči in metulji. Toda — brez zbirke pri profesorju Al-
fonzu ni bilo milosti. Francelj je izrabil to okoliščino in kot moder trgovec poskočil v tej krizi s cenami. Zakaj tudi branjevke za vodo so s črešnjami bile jako skope pri meri in vagi.

Ali za tako razširjeno trgovino je bilo treba več časa za lov. Francelj ni premišljal dolgo. „Kaj bi hodil v šolo? Kdo se briga zame?“ Tako je razsodil in jo ubral zjutraj namesto v gimnazijo v Cesarski graben nad topolove ko-
zličke. Lovski blagor ga je spremljal, in popoldne je prodal za lepo vsoto krasnih eksemplarov. Za opravičenje je pri-
nesel razredniku listek, napisan in podpisan od Pepija. Razrednik Valentin ni več dvignil oči proti njemu. Stran se je obrnil in segel po opravičbi z roko preko katedra. Kdo bi se ukvarjal z izgubljenim sinom! Franceljnu se ni vzbudila vest — zakaj tičal je že na dnu.

Pred cesarjem.

Proti koncu šolskega leta je vsa Ljubljana zadrhtela v velikem veselju. Kdorkoli je količkaj premogel, je z razburjeno zadrego belil in slikal pročelje svoje hiše, po cestah je mrgolelo delavcev, ki so izravnavali najmanjše kotanjice, pod Tivoli je pa pela sekira in na prostranem travniku je kakor čez noč zrastlo mesto lepih paviljonov, zabavišč, gostilnic in igrišč. Ljubljana z deželo vred se je oblačila v praznje, da sprejme svojega vladarja — cesarja Franca Jožefa I.

Ker je bilo določeno, da cesar obiše tudi gimnazijo, se je zaneslo veselorazburjeno razpoloženje z ulice, od meščanstva tudi v gimnazijo. Doba zadnje konference se je skrčila, pouk teden dni pred koncem leta zaključil, da bi bilo mogoče okrasiti poslopje za dostojen sprejem monarhov. Mlajši profesorji so prevzeli nalogo, da oskrbe s pomočjo dijakov vence, napise in transparente. Dijaštvo je bilo razdeljeno v skupine: Nekateri so vozili z Golovca smrečje, drugi so iskali bršlina, starejši slikali umetne transparente in delali napise, na dvorišču so vezali dolge vence. Dijakom je to mnogo bolj ugajalo nego pusta paradigmata, Homer in Sofoklej z nevarno matematiko vred. Mnogo jih je bilo posebno spretnih za ta dela, nekateri so bili pa tudi za to pregosposki ali pa preokorni. Ti pa so bili statisti in so tvorili le nepotrebno gnečo na dvorišču.

Francelj in Pepi sta imela velik gavidij, ko so lomili na Golovcu smrečje in ga vozili s profesor Avguštinovim oslom v mesto. Ko je bilo pa te robe dovolj, se jima je zdelo postopanje po dvorišču preveč dolgočasno. Zato si jo izmisli Pepi:

„Veš kaj, Francelj, pojdiva raje na Golovec in jo udariva nad borovnice. Svojo dolžnost sva pravzaprav že storila. Sicer naj pa oni, ki bodo odličnjaki, več delajo nego midva. Greš?“

„Pa pojdiva!“

Neopažena sta se izmuznila z dvorišča in jo mahnila za Gradom proti cesarskemu mostu. Tam pa ju je zalotil profesor Avguštin in ju ustavil.

„Kam?“

Izpod košatih, črnih obrvi so se zapičile v beguna žive, ostre oči, ki so že mnogo dijakov osledile na krivih potih. Dijaka sta za hip okamenela in Francelj bi bil zinil neumnost, da ga ni otel in prehitel Pepi.

„K Ocvirku greva po hleb kruha. Stric so prišli s prašiči v Ljubljano pa so tamkaj pustili kruh. Mi ga pošiljajo vsak teden z doma.“

Francelj bi bil najrajši na glas zakričal Pepiju: „Kajon! Kako si naju izrezal.“

Profesor ni dvomil.

„Aha, po kruh! No, le pojdiva! Potem pa v šolo delat!“

„O, saj delava! Pogledjte!“

Francelj je pokazal osmoljene roke, profesor je pokimal in odšel, tiščeč roke v izbuhnenih žepih sivega suknjiča.

Onstran mostu sta se previdno ozrla preko rame po profesorju. Ko je izginil za Dalmatincem, sta se oba glasno zasmejala.

„Kajón, kajonasti!“

Francelj je od veselja udaril po hrbtu Pepija, ki je ponosen sprejel udarec in se pohvalil sam: „Kdor zna, pa zna!“

Ker je bila vročina huda, sta se šla najprej hladit v rakovniški bajer. Potem sta se pa lagodno napotila v hrib. Takoj ob desni nad bajerjem sta našla veliko jaso borovničevja. Na njem pa borovnic kar rogljato. Polegla sta v to deveto deželo bogastva in se pasla kakor Ovidovi narodi v zlati dobi, ki so menda takisto:

„Arbuteos fructus montanaeque fraga legebant.“ *)

Ko sta se že napasla in preobjedla, sta seveda modrijanski započela razgovor o nalaganem profesorju in se poredneža zlobno smejala svoji navihanosti.

Tedaj se pa zgodi čudo, kakor strah iz neba — —

Na bližnji bukvi, ki je senčila s širokimi vejami jaso, nekaj zahrka in zagodrnja. Oba hkrati sta pogledala kvišku. Tedaj pa je z viška planilo med nju čudno, repato bitje. Študenta sta zakričala groze in planila bi bila v beg, da nista bila kar trda strahu. Zakaj prva misel je bila, da je prišel po nju pravi, živi hudobar z dolgim repom ter ju odpelje naravnost na dnu pekla. Toda hudobec je veselo mežikal in začel brati borovnice. Za vratom je imel lepo rdečo petljo in drobna verižica se je vlekla za njim.

„Opica,“ je zakričal Francelj, Pepi je pa že držal za verižico in jo vjel. Strah je izginil.

„Bog vé, čigava je?“

*) Nabirali so sadje jagodičnice in gorskih smokvic (= rdečih jagod).

„Grajskih!“

„Nesiva jo v grad na Rakovnik!“

Pepiju je sedla udomačena žival na ramo in ubrala sta jo s Franceljem proti Rakovniku.

Nista se motila.

Veselje v gradu je bilo velikansko, ko so zagledali izgubljeno živo igračo. Študenta sta dobila vsak velik kos potice in še goldinar po vrhu.

Ko sta takoj pred gradom načela vsak svoj delež, sta se zopet domislila profesorja Avgušтина, izmišljenega kruha, in smeha ni bilo konca.

Potoma se je zbudila v Franceljevem srcu hvaležnost. Zato je izpregovoril:

„Pepi! Jaka je dober človek; veliko hrušek in orehov mi je že izdajal. Kaj, ko bi mu nocoj za ta goldinar napravila večerjo v zahvalo. Zakaj ločitev je pred durmi.“

„Francelj, goldinar je tvoj! Naredi, kar hočeš. Jaz imam še dva skrita v kovčegu!“

„Pepi, ti si dobra duša, in Jaka je tudi, kaj ne?“

„Ardičina, seveda je!“ se je veselil Pepi pohvale.

Zvečer je bila že vtihotapljena večerja v sobo, da Regina ni slutila: kos gnjati, zalogaj sira in več steklenic piva.

Ko je prišel Jaka domov, je izvlekel bogato zalogo Francelj izpod postelje in razpostavil vse pred Jaka. Razodela sta mu dogodek in dobra duša, Jaka z Žirovskega vrha, je bil ginjen, da je objemal študenta in se skoro razjokal ob misli, da se v par dneh ločijo . . .

Drugega dne se je pričela Ljubljana polniti gostov. Od vseh vetrov je vrelo ljudstvo v glavno mesto, da vidi svojega vladarja in da se udeleži slavlja in dá duška patriotičnim čuvstvom. Ljubljana je postala mravljišče, po ulicah je zavladala gneča, prenočišč je nedostajalo, in ponoči je imela vsaka klop v Zvezdi in pod Tivoli svoje prenočevavce. Po družinah ni bilo nobenega obeda več, ob katerem bi bili zaeno zbrani vsi udje. Sedaj je pritekel domov ta, sedaj drugi. Vsak je z veliko zadrego obedoval in s še večjo naglico pripovedoval, kaj je videl, kaj je doživel. Ko je pa prišla ura, ob kateri je imel stopiti na ljubljanske ulice cesar, so se izpraznile vse hiše in Dunajska cesta se je nasipala z narodom tako na gosto, da se je bilo bati nesreč.

Donebesni vzkliki so zaorili, ko se je zazibala v kočiji zelena cesarjeva perjanica. Ljudstvo je blaznelo nav-

dušenja, živio-klici se niso več poglobili. Kakor v razburjenem morju valovi, tako so pluli ti klici od konca do konca mesta.

Francelj in Pepi sta se vodila roko ob roki in se rila skozi gnečo. Toda — cesarja nista videla. Kakor drobtinici sta se potopila v valovih množice.

Zato je bil pa Francelj tem bolj srečen, ker je videl cesarja v šoli.

Tiho, brez hrupa se je polnila gimnazija tistega dne, ki je bil določen, da prestopi njen prag najvišji gospod cele Avstrije. Šepetaje so se pogovarjali dijaki med seboj, vsak korak, ki se je oglasil na hodniku, je razburil razred. Dolgo je bilo čakanje, še daljše v negotovosti, ker ni bilo znano, katere razrede si ogleda cesar.

Ko pred sobo, kjer je bil Francelj, zašumi zbor korakov, se oglasijo pogovori, tedaj je učencem zastajala sapa, srca so utripala razburjeno . . .

Vrata se odpro — učencem se je zableščalo, kakor v omotici, ko se je na pragu zasvetila cesarska obleka in v hipu se niso niti ganili po klopeh. Šele, ko je razrednik Valentin z nervozno se tresočo roko dal znamenje, se je dvignil razred v pozdrav.

Ker je bil takrat šele začetek pouka s slovenskim učnim jezikom, se je določilo za izpraševanje — prirodo-pisje. Ob tem bi lahko cesar slišal slovensko govorico malih dijakov. Toda bogve kaj ni bilo čuti. Med odličnjaki je zavladala taka panika, da so bili odgovori dosti boječi in vrlo kratki. Neki učenec je govoril hripavo, skoro šepetaje. Cesar je šaljivo omenil: „No, ta je pa ves hripav, menda od samih živio-klicev!“

Ko je Francelj v predzadnji klopi poslušal to prirodo-pisno revščino, se je vzravnal, prosil z očmi profesorja, naj ga vpraša, dvignil celo roko, — ali kaj, kdo bi pred samim cesarjem iskal odgovora med ljudmi brez „kredita“, med mrtveci. In vendar ga ni bilo v razredu, ki bi mogel tako živo govoriti o hroščih, kakor on, ki je poznal vsakega po cvrkotanju vrhu bora, ki je napolnil zbirke odličnjakom — in sedaj bi pred samim cesarjem izpregovoril glasno, hitro pa na široko in pomnožil čast celega razreda.

Toda ni mu bilo dodeljeno. Revež je tičal na dnu, življenje je plulo čez njega in njegove padle tovariše . . .

Mrličem mir in pokoj!

Doma.

Ob razdelitvi izpričeval ni bilo takrat tistega vtiska, kakor je navada. Cesarsko slavlje je zavzelo vsesplošno pozornost in osredotočilo vse zanimanje edinole nase. Sklep šolskega leta je bil to pot nezanimiva malenkost. Zato niso prišla do prave veljave ne izpričevala odličnjakov, da bi bili občudovani — in ne ona padlih junakov — da bi bili grajani.

Zato sta tudi Pepi in Francelj z Jako praznovala brez solz in žalosti veselo razhodnico in slovo od stanovanja — in morda tudi od Ljubljane. Pepi je vedel, da se poslovi za vedno od gimnazije, Francelj je slutil taisto in že sanjal o novi službi pastirja na Gosposvetskem polju. Da ni bilo toliko hrupa v mestu, bi se bilo njegovo srce gotovo stisnilo strahu ob tej misli. Tako pa ni bilo časa za bridkost.

Jaka je peljal oba na večer pred razhodom k „Štefanu“.

„Ardičina, pijta fanta; morda ga skupaj ne bomo nikoli več!“ je priganjal Jaka in sam pil izredno veliko. Tudi študenta se nista branila. In zgodilo se je, da so prišli pozno na večer domov, vinski in glasni, vriskajoč in pevajoč. Regina jih je sprejela z dvignjeno pestjo in jih neusmiljeno oštela. Jaka je branil svoja varovanca, pa ni zaleglo. Vsled tega se je razburil še on in pri tej priči odpovedal stanovanje.

Drugo jutro je Jaka praznoval, da je dijaka mogel spremiti na kolodvor. — Ob slovesu so se mu vlile po širokih licih solze. „Bog plačaj za vse, Jaka,“ se mu je zahvaljeval Francelj rosnih oči. Stisnili so si roke — in se ločili za vedno . . .

Franceljna je na domačem kolodvoru čakal starejši brat Janez z ročnim vozičkom. Naložila sta skrinjico in jo peljala proti domu.

Cim bolj se je študent bližal rodni vasi, tem bolj je izginjal hrum in šum in glasneje se je oglašala skrb.

„Ali so oče doma?“ je vprašal brata.

„Sedaj so bili še, ampak jih ne bo, ko prideva. Na Bled so se ravnali. Je cesar tam in nocoj bo razsvitljava!“

Francelj je bil tega vesel. Zakaj vedel je, da je najhuje, če takoj stopi pred očeta. Zato je pogosto nagovarjal brata, da sta počivala, dasi ni bil truden. Želel je, da očeta zamudi.

In zamudil ga je. Z materjo je pa lažje opravil. Materino srce je videlo samo sina — in ni nič vpraševalo,

kakšen je ta sin. Vrnil se je, katerega ni videla več mesecev; velik se ji je zdel, gosposki, bele kože — in veselja je občutilo njeno srce v obilici. Skrivaj mu je pripravila cvrtja, da ga je pogostila.

Ko se je zvečerilo, je hitela vsa vas na grič, odkoder se je videlo na Bled. Tudi Janez je šel z njimi. Franceljna pa mati ni pustila.

„Ko opravi, pojdeva midva skupaj. Le počakaj me, Francelj! Nič ne tišči takoj med ljudi, da te bodo zijali!“

Francelj je počakal in že ob dobri temi sta šla z materjo v reber in sedla na višini, čisto sama.

Nad Bledom je žarelo, rakete so švigale v zrak, krog in krog po gorah so goreli kresovi.

Tedaj je izpregovorila mati.

„Francelj, nisi izdelal, kaj ne?“

Sina je pretreslo. Ob maternem krilu, na katerem je slonel, se mu je zbudila vest, kakor bi se predramil iz sanj.

„Oh, nisem, mati!“

V sinovem odgovoru je materino srce občutilo, česar bi drugo ne moglo. Tu ni bilo trme, ni bilo izgovora — ampak sama, odkritosrčna izpoved.

„Zakaj si to storil, sin?“

Francelj je molčal. Njegovo oko ni več videlo razsvitljave nad Bledom. V tla je zrlo, skesano in plašno.

„Ko bi bil ti pomislil na dom, ne bi nas bila zadela ta nesreča.“

Sin ni dvignil oči, sojen z besedami ljubezni polnimi.

„Ko bi bil ti pomislil, da sva z očetom vlekla in delala do polnoči in črez, oj, pa bi bil izdelal. Ker Bog ti je dal talentov.“

„Ker nemščine nisem nič znal . . .“

Sin je poizkusil, da bi dobil izgovor. Ni ga iskal, da bi zagovarjal sebe; iskal ga je, da bi tolažil mater.

Tudi ta izgovor je razumela mati prav tako, kakor je sin mislil opravičiti z njim ter je nadaljevala.

„Pomisli, da smo prodali lepo telico, pisano, prodali zaradi tebe. Kaka kravica bi bila to čez leta! In boter sosed nam je branil; pa smo morali. Ljudje so pa hitro rekli: Ahà, že prodaja, zaradi študenta prodaja. Bajto mu sne, pa še ne bo nič iz njega, in nazadnje pridejo vsi skupaj srenji na glavo. Vidiš sin, da si ti sedaj izdelal, vseh jezikov bi bilo konec. Tako pa je škoda pri hiši in sramota. Vse skupaj!“

„Oj, mati, ko bi mogel še enkrat v šolo, vse bi popravil, vse; veselje bi imeli in čast.“

„Ne bo mogoče! Zakaj oče je rekel, da se ne dotakne prištedenih krajcarjev. Drugače bi pa ne šlo...“

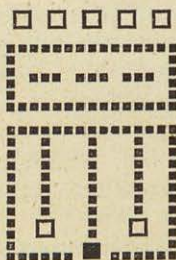
Nato je mati obmolknila. Zakaj bridkosti ji je šlo na jok. Obmolknil je sin, in kakor z lučjo se je zasvetilo v njegovi duši: Kdo je kriv? ...

Dasi je bila vsa hiša s Franceljem vred dokaj edina glede odgovora na vprašanje, kdo je kriv, je vendar pravi odgovor pogodil šele župnik Janez, ki je očeta tako-le potolažil:

„Izgubljenega leta ni kriv ne Francelj, ne nemščina in ne gospodinja. Krivo je to, da je fant naletel na take sostanovavce. Povej mi, s kom občuješ, in povem ti, kdo in kakšen si. Zato poizkusimo še eno leto, stanovanje dobim pa jaz. Boste videli.“

Župnik je ponosljaj, zamahnil s plavo ruto ter še enkrat ponovil: „Boste videli!“ ...

Župnik je bil mož beseda in je poiskal stanovanje, kjer je Francelj imel tovariše — samo pridne dijake. Koncem leta so pa videli, česar se niso nadejali. — Vsi so se razveselili Francelja — odličnjaka.



Naš vsakdanji kruh . . .

Postojte in ne hodite mimo vi, ki vam gleda iz lic bela pogača, vi, ki niste še nikoli stradali ne črnega, ne belega kruha, vi, ki še niste nikoli iskreno občutili oče-naševe prošnje: Daj nam danes naš vsakdanji kruh! . . . Postojte in ne hodite mimo! . . .

Otroci so na peči glodali zadnje ostanke na kropu kuhanega, nezabeljenega močnika. Mati je čakala na izpraznjeno skledo ob peči. Tuintam se je ozrla na petorico glav za peč, kjer so lačna usta iskala zadnjo trohico revne večerje in jo použivala s tisto slastjo, ki glasno govori: Še bi jedli, ko bi imeli!

Mati je ta nemi klic razumela in njeno srce ga ni bilo veselo. Naslonila se je z lakti na zidec ob peči in na roke je nagnila vsa zamišljena glavo.

Tedaj je zajokal najmlajši, Štefan. Potegnili so namreč starejši izpred njega skledo in iskali na praznem dnu zadnjih mrvic.

„Pssst . . .! Ne jokaj, Štefanček, in vi drugi ne bodite samogoltni! Samogoltcu ne zaleže večerja, ker je Bog ne blagoslovi.“

Štefanček je obmolknil, največja hčerka Marica je pobrala žlice, jih zložila v skledo in jo podala materi raz peč.

V istem hipu, ko je prišla mati pred peč v vežo, da bi pomivala, so se odprla vežna vrata, in je vstopil oče Andrej.

„Poglej, poglej, Katra, sneg se ponuja,“ je izpregovoril mož, ko je ob slabi luči pokazal ženi klobuk in otrešel z njega snežinke.

Žena se je vesela ozrla na moža, pogledala klobuk in hitro odgovorila:

„Saj res. Spet bo huda zima!“ Potem je nadaljevala tiše in važno: „Ti Andrej, stopiva no v hlev! Tako se mi zdi, da se Plavka pripravlja. Skrbi me.“

„Še je par dni prezgodaj! Bog nas varuj nesreče in sv. Štefan!“

Hipoma je legla na očetov obraz temna senca. Naglo je postavil sekiro v kot, kakor jo je prinesel iz gozda, kjer je drvaril, in krenil hitro iz veže, še pred ženo, ki je hitela pripravljati luč.

Pred vratmi v majhen hlevček je Andrej previdno odgrnil staro plahto, s katero so zavesili vhod, da ni pihala burja v stajo. Potem je odprl varno, brez hrupa vrata, kakor človek, ki pogleda v svojo zakladnico. Ob luči, s katero je prihitela žena, je bilo videti sivo meglico, ki se je pokadila iz gorke staje v mrazeči večer.

Naglo sta vstopila in ročno priprla duri, da ne bi dahnil ostri sever na Plavko.

Kravica se je ozrla na prišleca z dobrohotnimi, velikimi očmi in je zamrčala v pozdrav.

Obstala sta za njo in jo opazovala. Žena se je ozirala na obraz svojega Andreja. Zakaj tam je iskala odgovora, če je prav sodila, ali če ni.

„Je res nekam preveč nemirna!“

„Kajne?“

„Paziti bo treba.“

„Seveda!“

Plavka se je v tem bolešno prestopala, živčevje je konvulzivno delovalo, v očeh, s katerimi je sedaj od leve, sedaj od desne motrila gospodarja in gospodinjo, v tistih velikih očeh je bil strah in prošnja. Razumel jo je dobro Andrej in ni bila tuja ženi Katri.

„Nič se ne boj,“ je pristopil Andrej k Plavki in ji pogladil hrbet. „Nič se ne boj, majcena, saj bova pri tebi vso noč.“

„Mm-mmu,“ je odgovorila preplašena kravica.

„Oh te modrosti! Razumela te je, jeli, Andrej?“

„Tudi žival ima nekaj pameti, in če druge ne, to pa gotovo, da ve, kdo jo ljubi. Katra, prinastelji ji, da bo na mehkem in na gorkem. Burja cvili čezdalje bolj.“

Ko je Katra vsula iz koša nadebelo najlepše stelje pod Plavko, je menil Andrej: „Pojdiva, da povečerjam. Je bolje, da ima mir. Po večerji popazim do polnoči jaz, potem pa ti, ko se odpočiješ.“

„Kakor sodiš, Andrej. Ne bo nesreče, kaj se ti zdi?“

„Kdo bi vedel? Pri živini nikoli ne počiva nezgoda.“

Katra ni odgovorila Andreju. Grizoča skrb ji je legla na čelo, ki je le nizko gledalo izpod rute. Ko se je okrenila proti vratom, je šepetala molitev za kravico — edinico.

Zunaj je začelo v tem s pišem nositi sneg, ki je plesal v temni noči neviden pod nebom in iskal — nepovabljen gost — povsod špranj v oknih in vratih revnih koč, da jim je prešerno oznanjal, ker je vedel, da se sirote boje zime: „Le trepetajte! Že prihajam, pod nebom vihtim svoj bič, da žvižga in prepeva pesem, kakor je nihče drugi ne more in ne zna.“

„Kaka vijača,“ je rekel Andrej, ko je že držal za kljuko pri vežnih vratih, „kaka vijača in tema kakor v rogu.“

„Bog ne zadeni, da bi v takem moral kdo iz hiše,“ je dostavila ona strahoma. Andrej ni nič odgovoril, samo še enkrat se je ozrl na nebo, ki je bilo vse zakrito v noč in v grožnjo viharja. Nemirna slutnja mu je stisnila srce, pa je vendar ženi odgovoril mirno: „Na hvalo, da smo pod streho, le kaj bi kdo iskal v takem pod milim nebom.“ — Andrej je govoril te besede krepko in s posebnim poudarkom, iz katerega naj bi žena posnela, da ni v hlevu zaslutil nobene nevarnosti. Pa je bil vesel, da je ob tem uprav zarival zapah in je imel priliko skriti obraz pred ženo. Zakaj v njegovih besedah ni bilo resnice. Lagal je ženi; kako srčno rad bi bil lagal tudi sebi, pa se ni dalo. Na vzhodu se je dvignil teman oblak, kar sam od sebe čisto nepričakovan. Kdo se meni za oblak, kdor nima zorečega žita pod nebom ali suhega sena v ograbkih? Ne bil bi se menil Andrej za ta grozeči oblak temne slutnje, ki se je pojavila hipoma, iz daljave, kakor grozeča kopa oblakov izza visoke gore, ne bil bi se menil, da ni ta slutnja prevzela cele njegove duše in vsa grozeča namerila ostro pušico na hlev — na upanje bližnje zime.

Zato se Andrej ni kar nič pomudil v veži, da ne bi izdal Katri, kaj ga mori v srcu. Ko je vstopil v hišo, so ga obsuli otroci in iskali po žepih, če jim je prinesel suhih sliv, medvedovega kruha, ali vsaj sladkih koreninic.

„Nič ne bo topot, otroci, nisem bil utegnil do strica nad lazom, ki vam pošilja sliv, za sladke koreninice pa ni tamkaj svet, da bi rastle. Potrpite nocoj!“

Medtem je prinesla Katra večerjo — in jo postavila pred moža, ki je sezul težke črevlje in nateknil škorničnike. Otroci so posedli, stopili in pokleknili — kakor so jim dajala leta — na klopi krog mize.

„Otroci,“ je začel oče kar med jedjo in postavil žlico pokonci. „Otroci, poslušajte!“

Vsi so se gnetli proti očetu, na drobne pesti so uprli okrogle bradice in žarečih oči gledali na očeta.

„Otroci, nocoj morda dobimo telička!“

„Telička?“ so se začudili vsi naenkrat.

„Še nikoli nismo dobili telička,“ je rekel kuštravi Drejče.

„Ker nismo imeli Plavke,“ ga je poučila sestra Marica.

„Pri sosedu Balantu imajo pa dva,“ je razlagal Janezek.

„Če dobimo telička, otroci, bomo preskrbljeni za zimo. Plavka bo dajala mleka, telička prodamo, pa boste imeli čizmice in obleko za zimo.“

„Oče, meni napravite škornje, zgoraj rdeče obrobljene.“

„Meni pa kučmo!“

„In meni volneno ruto s čopki.“

„Vse, vse dobite, otroci! Toda to je še v božjih rokah. Če plavka zboli — pa pogine ona in teliček — pomislite, kje bi drugo, kaj potem?“

Oče je odrinil prazno skledo sredi mize in rekel Marici: „Nesi, nesi materi in reci, naj pride, da molimo.“

Marica je odšla.

„V božjih rokah je vse,“ je ponovil Andrej in s skrbjo pogledal po otrocih, ki so govorili in se veselili telička.

„Koj molimo, Katra! Pomiješ potlej, jaz grem pa v hlev.“

Oče je snel s stene debelajagodni molek in pred molitvijo še enkrat opozoril družino: „Le napravite dober namen. — Je vse v božjih rokah!“

Debele jagode so padale po niti —. Ob mizi s sklonjeno glavo je klečal oče, kakor domači duhoven pred oltarjem bridke martre —, kateri je izročal sredi sobe klečečo družino — petorico otrok — z materjo v sredi . . . Skrb je trepetala v materinih besedah, skrb je stiskala očeta k tlom — pred Bogom, vsa dolga molitev, padanje debelih jagod — vse je bilo, kakor trkanje ponočnega prijatelja na okno ob pozni uri: „Daj nam naš vsakdanji kruh — — —“

— — — — —

Nad kuštravimi glavicami pri peči in za pečjo je že zdavnaj nihala tiha in nevidna pahljačka angelska, ki je vabila na ustnice otrok smehlaj, kakor jasni žarek izgubljenega raja. Luč je mižala, komaj da so se videle mračne sence po sobi. Mati Katra ni legla. V zapečku se je sključila, na suha kolena uprla takisto suha komolca in ždela — napol speča — napol bdeča, čakajoč polnoči.

„Nič ni hudega, Andrej je poguma poln, on pozna živino.“

Takole je tiha tolažba legala na njene oči, da so se sklopnile za nekaj hipov. — Zunaj pa je burja zaječala in zacvilila nad slemenom. Komaj zaprte oči — so se plašno ozrle po sencah revne luči — in pogum je ginil.

„Kako tuli! — Nekoliko strahu je bilo tudi v Andrejevem pogledu. — Če se ne motim. — Menda se ne. — Ko bi šla pogledat. —“

In že je iztegnila nogo iz zapečka, pa se je zopet premislila.

„Hud bi bil, če bi prišla v hlev. Saj je rekel, da pokliče, če bo treba.“

Žvižg burje je odletel, mir je zopet zavladal krog hišice, mati je vnovič sklonila glavo, in zopet se je tolažba selila v njeno dušo.

„Nič ni hudega! Andrej je poguma poln!“ —

Tačas pa je Andrej sedel na molžnem stolcu v kotu hleva in oprezoval vedenje Plavke.

Tudi on se je zamišljal.

Pred tremi leti mu je padla lepa kravica, kar nena doma. V jutro so jo našli — mrtvo. Tri leta je skoparil poslej in kupoval za otroke mleka. — Sam in žena sta ob trdem delu opravila z odlijavcem. Ni si privoščil ne vina, ne mesa; še pri tobaku je ščedil in ga mešal z orehovcem in jelenovim jezikom. — Danes pa vendar stoji zopet žival v hlevu, stoji in čaka, da bo napolnila hišo z radostjo in blagoslovom. Koliko dni dela je v tej lepi živalici! — Koliko milijonkrat je padla sekira, da se je nabral vinar do vinarja — in krona do krone — in od te do tolikanj, da sem jo kupil — Plavko, lepo — in drago. — In če je po sreči, se ne bojim zime! Za vse bo preskrbljeno — za jed — in oblačilo. Ne bo treba trositi — kar ničesar — še od telička utegnem dejati par kron na stran; zakaj dragi so zdaj tačas, kakor povedo ljudje. —

Tedaj je Plavka iz mirne lege planila kvišku — in stopicala po staji, nemirno, drsajoč z nogami, da se je valila. stelja izpod nje in se nabirala v kupe.

„Pripravlja se,“ je pogledal nanjo Andrej, prebujen iz svojih misli. „Kakšna ima posebne lastnosti!“

Takole se je hotel potolažiti, ko je videl, da je Plavka odprla gobec, pomolila jezik in daveč se zakašljala. Vsa tolažba pa je bila tako očitna laž, da se ni prijela njegovega srca še za trenotek ne.

Niže se je sključil nego prej in se je zamislil v eno samo misel: „Če mi pade še ta!“

To je bila tista težka in grozna misel, kakor jo more občutiti samo on, ki si je kakor iz mozga, iz krvi, iz kapljic potu zbral vsoto, da je plačal to blágo — plačal za to, da bo nakrmil tiste, ki še ne sejejo, pa hočejo žeti, ki še ne leté po livadi, pa iz gnezda dvigajo lačne kljunčke. — Če mi pade Plavka! — Moj Bog, obupal bi! Kaj mi koristi roka, žuljava in pridna — kaj mi koristi štedenje — če mi pade sedaj? Tri leta post, tri leta takorekoč brez kruha cela hiša — tri dolga leta, preden se nakaplja toliko, da bi zmogel za drugo. Pade kmetu — je hudo. — Pa je druga za njo v staji, in tretja — in deseta. Ga zaboli — pa se obveže — in se pozdravi. Zadene to mene, bajtarja, ki živim z rok v usta, ki imam komaj za eno — moj Bog — to je, kakor bi ti presekal in podrezal žile življenja.

Plavka se je umirila in zopet legla.

Andrej je dvignil sklonjeno glavo izza dlani in pomolil k Bogu: „Ne daj in ne dopusti, zavoljo nedolžnih otrok nikar! . . .“ — — — — —

Še pred polnočjo je naglo potrkalo na okno. Katra, ki je za hip zadremala, je skočila k vratom in hitela vun.

Andreja že ni bilo več pred hišo. Plašna je bežala za njim v hlev, srce ji je tolklo, in z željnimi očmi se je ozrla po staji, ko je previdno odprla vrata.

Lep cikastopisan teliček je ležal ob Plavki — in Andrejevo lice je žarelo od veselja.

„Vse po sreči?“

„Po sreči, hvala Bogu in sv. Štefanu!“

„Kako na svetu ljubko glavico ima telek!“

Katra se je upognila k njemu in ga pobožala.

„Ti malček ti, kako nas je skrbelo!“

Žena je pogledala moža, kakor bi se ustrašila svoje besede, češ — skrbelo je le mene, nevedno žensko. Tebe, Andrej, seveda ni, Ti vse veš; ne zameri, če sem tako rekla.

Tudi Andrej se je v tem hipu ozrl na ženo in za trenotek so oči obvisele na očeh, vlažne, ljubezni in zupanja polne. In v tej sveti rosi, ki je ob svitu revne luči žarela tem jasneje v očeh, je bilo zapisano in je bilo izgovorjeno: Saj ni dveh, saj je samo eden, ena duša, eno srce, ena velika skrb, ena edina trudapolna roka — — —. In odsev obeh pogledov se je srečal sredi pota, in žarka sta se poljubila, in poljub je ob svetem hipu blagoslovil hišo in blagoslovil dom z roso božje ljubezni — kakor

bi bil svečan praznik. In rosa ljubezni je padla na družino in ljubezen je rodila močan sad, ki vse prenese, vse pretrpi, vse upa — ki ne misli nič hudega . . .

Ko sta oba pomolčala, ko sta kakor nezavedno občutila svečanost tega trenutka, ob katerem ni bilo fraze in ne geste — ki je bil redek v jarmu življenja, kakor so redki veliki prazniki — v katerem je bila samo duša in ogenj, sama resnica in ljubezen — tedaj je pripomnil Andrej, ki je kakor siloma odtrgal pogled od žene:

„Kakor bi Bog napravil tako skrb! Bolje nam bo teknil ta kruhek, ker smo ga v trpljenju pričakali!“

„Bog je dober! Bodi zahvaljen!“

„In sedaj, Katra, boš sama popazila. Jaz se pa naslonim nekoliko, da bom jutri za delo.“

„Le pojdi, Andrej! Truden si!“

„Pa me pokliči, če bi kaj bilo.“

„Bom!“

Andrej je pogledal še enkrat na živino, odprl duri in hitro zaprl za seboj. Žena je še slišala, kako je zazvižgala burja skoz odprtino in tudi Andrejev glas je še razločila: „Kako mete!“

Ko je Andrej prišel v sobo, se je z veseljem ozrl na speče otročiče.

„Nocoj to noč se vam je spekla pogača, otroci!“ Takole je radosten pomislil in dvignil od peči spečo deklico ter jo položil na postelj, da je sebi pripravil prostora. Otrok se ni predramil, samo nasmehnil se je.

„Ne bom se slačil in hodil v posteljo, kar na klop se izlekнем. Če bi pa le kaj prišlo? — Pa vsaj ne, križ božji!“ —

Mož je položil trde in trudne kosti na golo klop, ki je zaječala — ne od teže — ampak kakor bi občutila v tem trenutku, da je nosila moža dela in trpljenja, in je vzdihnila od sočutja.

Trudne veke so se sklopnile — od peči se je razlila gorkoča po udih, tiha omama in sladkost je prepojila trudno telo — — —

V hlevcu je pa ždela žena Katra, sključena v dve gube na polni mrežnici suhe stelje in je mislila lepe misli . . . Gospodinjala je . . . Otroci so cveli ob tečni hrani — pa je še ostajalo za majhne prihranke . . . Na trg je nesla — o, in . . .

Ure so tekle — polnoč — in več. Žvižg burje ji je bil prijetna pesem . . . Oči so ji uhajale na zaklad — na Plavko — se povešale — trudnovesele. Katra je obnemogla in zadremala . . . Toda še v sanjah — gospodinja — in skrb in ljubezen . . .

Tedaj jo probudi nenaden šum.

Plašna se dvigne z mrežnice. Plavka je stopicala nemirna — vse bolj nemirna, nego na večer — po staji semintja. — Grozničav mraz jo je izpreletal — stresala se je po životu — glava se je obešala — oko mrlo — noge — omahovale . . .

Katra je vztrepetala — in stopila k njej.

„Kaj ti je, revica?“ — Glas se je ženi tresel.

Plavka pa se ni ozrla nanjo, ono veliko oko se ni zmenilo za dobro gospodinjo . . . Stresala se je močneje . . . začela se je opotekati — noge so se zapletale in se zapletle. Omagala je kar hipoma in uboga žival se je zgrudila — kakor mrtva — na tla . . .

Katra ni mogla vzklikniti . . . V grlu jo je zdrgnilo — sesedla se je poleg uboge živali — pa se z vso silo dvignila in planila k vratom — in vun v snežni metež — preko dvorišča — v hišo — z velikim hrupom, kjer je groza dobila pot skozi zamrlo grlo, in je obupno kriknila:

„Jezus! Andrej! — Pomagaj! Plavka poginja . . .!“

Mož se je bliskoma dvignil ob peči — in obstal slok in koščen kakor je bil, siromak. Še tista kaplja uboge krvi, ki se je sicer skrivala na obrazu — je izginila. Zarumenel je v lice — kakor vosek — na čelu — pod razmršenimi lasmi — so se zaorale kar štiri gube, kakor bi tresk zasekal brazde vanje. Pod razčeperjenimi obrvmi so široko razprte oči tiščale iz votlin — in preko odprtih ustnic je prišlo obupno, jecljaje:

„Po — po — ginja . . .“

Mati je s silnim jokom povzela besede: „Poginja —“ Speči otroci so se prebudili — pogledali preplašeni na mater — in brez vprašanja — zajokali vsi z bridkim plačem. Saj je bila cela uboga družinica kakor en sam vzdihljaj, kakor ena sama grenka, obupapolna solza, ki je privrela iz srca — in kapala po ledenem licu — v bridkosti molčečega očeta . . .

Golorok in gologlav se je naglo naravnal Andrej proti hlevu. Kakor bi se strop udiral nanj, kakor bi teža gore legala na njegova pleča — pod nogami pa mu je zmanjkovalo tal — tako je šel skozi vrata mož —, ki so

se mu kolena šibila, in se je noga spotaknila ob pragu. Zakaj težka je bila kakor svinec.

Žena Katra je s komaj razumljivo besedo velela otrokom: „Molite! Marica, moli! Naprej moli — o, ob vse bomo . . .!“ Pa je pustila plakajočo deco in šla za možem, omahujoč, in ni čutila, da ji je zdrknila z ramen velika ruta — da se je pognetla v sneženi prah — in se ji zapletla pod noge — ko je šla preko nje . . .

Koščena roka se je tresla Andreju, ko je prijel za burnik pri hlevnih vratih.

Odprl je previdno —, vstopil —, za njim Katra, ki je tiščala z voglom naglavne rute usta, da je glušila jok . . .

Plavka je ležala — kakor brez življenja — s podse zaoklenjeno glavo, oko mrtvo — trepalnice napol zaprte.

Andrej se je sklonil k njej, ji dvignil glavo — pa je omahnila nazaj — kakor trupu, ki se poslavlja z življenjem.

Tedaj se je možu izvil kratek vzdihljaj kakor sunek, na suhih licih so zaigrale mišice, videlo se je, kako je stisnil krčevito zobe — da bi zaškripal — da bi zaklel v brezupu. — Pa ni zaškripal — in ni zaklel . . .

„Katra, sam večni Bog vedi, zakaj je prišlo to nad nas!“

„Andrej, ali zasluživa to?“

Žena, vsa objokana in zalita od solz, se je ozrla na moža in sama kakor trepetlika v viharju — iskala ob njem, ob skali, moči in opore.

„Katra, po Krovca pojdem; morda nas reši!“

„Pojdi! Moder je — in dobrega srca.“

„Pa ta vihar in metež! Mož je že priletel!“

„Prosi ga, kakor se Bog prosi; reci, da ga s povzdignjenimi rokami prosimo jaz in petero otročičev, lačnih otročičev — pa pojde —; kar hiti!“

Andrej se je še enkrat ozrl na ubogo žival, še enkrat je v duhu premotril grozni udarec — ki je visel nad njim — ki je kakor kaplja čakal — piša — da bi padel — in ga z družino vred prikrivil k tlom — v grenko pomanjkanje . . . „Pojdem!“

Za par hipov je že škripala njegova s podkvico okovana peta po kamenitem kolovozu. Za njim je s praga šepetala žena blagoslov in molitve . . . Burja je zajokala krog voglov. — Andrej je utonil — v temno noč . . .

Mati se je vrnila v hišo, kjer so otroci še vedno ihteli in napol oblečeni v strganih srajčkah in revnih haljicah sedeli na edini postelji, za pečjo in po klopi. Ko so zagledali mater pri sebi, so se umirili in začeli iztezati proti njej roke.

Katra je vzela v naročje najmlajšega in rekla:

„V hlev gremo, vsi, k teličku — pa k ubogi Plavki.
— Kar ogrnite se!“

Otroci so se stisnili k materi in vsi razráhani so šli bosí preko dvorišča v stajo.

Tamkaj so sedli na steljo plašni, tihi in žalostni.

„Teliček,“ je pokazal Štefanček s prstom!

„Kravica spi,“ je omenila Francka šepetaje.

„Bolna je,“ je razlagala mati.

Otroci so se kmalu umirili in, naslonjeni na materino naročje z glavami, zaspali — vsi, razen Marice.

Edino ta je že občutila nesrečo, ki jim je žugala. Sama zase je čepela v kotu in stiskala med prsti svetinjico Marije Pomočnice ter vsa goreča šepetala neprenehoma: „K Tebi vpijemo žalostni in objokani v tej solzni dolini . . .“

Mati je sklonila glavo nad detetom, ki je zaspalo v njenem naročju. Tudi ona je v grozni boli kakor otopela — obmolknila — solze so se posušile — sklonjena glava je zrla na revne prsi — in molila je molitev:

„O Bog —, če ne zaradi mene — zaradi otrok te prosim! — Poglej, da sem jim dala vse — že vse — in še bi — ko bi mogla . . . Tica pelikanka bi bila rada — da bi udarila na te suhe grudi . . . — O — toda Mozesa bi bilo treba — da bi iz skale pritrkal živih studencev . . . O — daj nam naš vsakdanji kruh . . .“

Nič več ni bilo jasnega razuma v njeni duši — živel je edino hrepenenje — in groza . . . V daljavi se je dvigalo upanje — kakor blisk — pa za vsakim utrinkom luči je zadonel grom — grožnje in groze . . . Sama ni vedela, ali bdi — ali sanja — — —

Preden je še napočilo jutro, so se oglasili zunaj trdi koraki. — Katri je zaplalo srce . . .

„Sedaj sva tu!“

„Hvala Bogu.“

„Križ božji, prišel je, zdravnik Krovec je prišel! O duša, tak človek!“

Katra ni mogla vstati, tako naglo sta vstopila.

Zdravnik Krovec, star kmetiški mož, blagih oči, ki so marsikako noč prebdele ob križih in nadlogah po hlevih — se je ozrl na živo kopo pred seboj — na mater z otročiči. Videl je, kar je že videl mnogokrat, in roso je občutil v svojih očeh.

„Kakor sem rekel; mrzlica! Nevarno! Pa zaupajmo! Nekaj mi — nekaj Bog! Saj jih vidi — črvičke!“ In z roko je pokazal Andreju na otroke. — Nato se je lotil . . .

Dvanajst ur je preteklo, dolgih kakor večnost — grenkih kot vice. V hiši se ni govorilo in se ni jedlo, ne kuhalo. — Pred večerom je prišel zopet Krovec, — drgetaje je stala za njim v hlevu cela družina in gledala vanj — in čakala besede; besede, kakor jo je napovedal v jutru: konec — ali življenje, poguba — ali rešitev. —

Ko je Krovec stopil do Plavke, se je dotaknil, je odprla medlo oko, se ozrla, kakor probujena iz omotice, dvignila glavo — in vstala.

„Hvala Bogu, rešena je!“

Tako se je oglasil mož — zdravnik, in njegovo lice je bilo polno blaženosti . . .

„Kakor sem rekel, Andrej, nekaj mi, nekaj Bog! Pa je šlo.“

Zvečer je še tulila burja krog voglov, pa to ni bil več žvižgajoči bič, to ni bil jok sirot — to je bila himna, ki jo je prepevala ob večerni molitvi zbrana družina — vsakdanjemu kruhu!



KAZALO.

	Stran
Uvod	3—5
Študent naj bo	6—69
Naš vsakdanji kruh	70—80

mo!
In z
...

—
t —
, ne
rge-
vanj
al v
—
, je
tice,

lice
Pa

—
—
bil
nna,
—



„Zbirka slovenskih povesti“

prinaša pripovedne spise

naših slovenskih pripovednikov

starejših in mlajših. Ustreči hoče občutni potrebi slovenskih bralcev po dobrem in cenem berivu in naloga ji je, gojiti in buditi med našim ljudstvom veselje do slovenske knjige, ki je človek ne bere samo enkrat, ko si jo odkod izposodi, ampak jo kupi, da jo ima kakor prijatelja pri sebi, da se ž njim pozabava in posvetuje. Zato je cena nizka, 60 vinarjev za zvezek.

Doslej so izšli sledeči zvezki:

*1. Josip Ogrinec, Vojnimir ali poganstvo in krst. — Strneno polje.

*2. Fran Erjavec, Hudo brezdno in drugi spisi.

3. Vesele povesti I. (Jaklič, Za možem. V pustiv je šla. — Jurčič, Pravda med bratoma.)

4. Ksaver Meško, Povesti in slike. (Štiri smrti, Pot čez travnik, Požigalec).

*5. Fr. S. Finžgar, Študent naj bo. — Naš vsakdanji kruh.

„Katoliška Bukvarna v Ljubljani“.

* Z zvezdo zaznamenovani zvezki so primerni tudi za šolsko mladino.

